79/2

philatelica

philatelica

1979/2

TARTALOM

Visnyovszki Gábor:
A bérmentesítések gyűjtéséről

Pákozdi László:
Az 1817-es bérmentesítési szabályzat

Harkányi István:
A levélborítékrajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
PÁKOZDI LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: DR. WURM FERENC
IX. ÉVFOLYAM

A bérmentesítések gyűjtéséről

VISNYOVSZKI GÁBOR

Egy ország filatelista kultúrájának egyik fokmérője, hogy a gyűjtők milyen mélységig jutnak el bélyegeik megismerésében, a bennük rejlő számtalan érdekesség felfedezésében és feldolgozásában. Mindezt legkézzelfoghatóbban az illető ország filatelista irodalma fejezi ki.

Hazánkban — hosszú szünet után — A MAGYAR BÉLYEGEK MONOGRÁFIÁJA megjelenésével jött létre olyan irodalmi alap, amely a magyar bélyegek kellő mélységű megismeréséhez és klasszikus módon való gyűjtéséhez szükséges. A megjelenés óta eltelt évek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a MONOGRÁFIA — tartalmi és aránybeli korlátai ellenére is — nagyon nagy jelentőségű és meghatározó munka.

A PHILATELICA egyik fő célja többek között az, hogy a hiányosságok pótlásával, az új kutatási eredmények közlésével folytassa azt, amit a Monográfia életrehívói elkezdtek. Az elmúlt közel tíz esztendőben egy csaknem teljes levélborítékrajzú krajcáros program és számos más érdekes cikk jelezte a szerkesztésnek ez irányú törekvéseit. Az olvasók hatalmas szellemi munka eredményét kapták kezükbe.

Évi két szám természetesen nem lehet elég ahhoz, hogy minden téma egyforma súllyal és közel egyidőben szerepeljen a lapban. A szerkesztés és a szakírók közös feladata, hogy a fehér foltok csökkenése programszerűen történjék. Másrészt kívánatos, hogy az olvasó minden megjelenő cikket — a saját gyűjtési területén kívül esőket is — érdeklődéssel olvasson és magáénak érezzen, hiszen a legkülönlegesebb gyűjtési terület is egy mozaik filatelista kultúránk teljesebbé tételéhez.

Ha fellapozzuk a „Filatelista kiskönyvtár" sorozatban 1971-ben megjelent KLASSZIKUS MAGYAR BÉLYEGEK negyedik oldalát, ott a szerző (Pákozdi László) összefoglalóan megismétli a klasszikus bélyegek feldolgozásának kívánatos sorrendjét — nyilvánvalóan egyben a kutatás lehetséges területeit is. Talán nem felesleges ennek felelevenítése. Ezek tehát röviden:

I. Bélyegtervek
II. Nyomdatechnika (próbanyomatok, ismertetőjelek, lemezsérülések, lemezjavítások, nyomási sajátosságok, színek)
III. Papiros (minőség, vastagság, vízjelek, vízjelállások, vízjelhibák, számvízjel, gyári vízjel, varratvízjel)
IV. Fogazat (fésűs-, vonal-, vegyesfogazat, fogazási kombinációk, fogazási rendellenességek, fogazatlan bélyegek)

V. Összefüggések
VI. Bérmentesítések
VII. Újnyomatok
VIII. Hamisítások, hamisítványok

Nyilvánvalóan a felsorolt összetevők aránya az egyes bélyegkiadásoknál más és más. A klasszikus bélyegek reneszánszának éppen ez a tartalmi gazdagság az egyik magyarázata. Napjaink bélyegkiadása elsősorban tematikus jellegű, s ennek túlburjánzása egyre inkább visszafordítja a gyűjtők figyelmét a gyűjtési lehetőségek sokaságát kínáló klasszikus időszak felé. A modern bélyeg — hacsak nem hosszú évekig használt forgalmi bélyegekről van szó — nyomási, fogazási, papirosbeli különlegességeket csak elvétve kínál, s akkor is csak néhány szerencsésebb gyűjtő számára. A modern bélyeg a nem klasszikus típusú gyűjteményben *csak egy elemet* képvisel, és a gyűjtés lényege vagy az elemek minél nagyobb számban való birtoklása (összeállításgyűjtés), vagy a bélyeg témája szerinti elemcsoportosítás (motívumgyűjtés). Ez persze egyrészt nem jelenti azt, hogy ezek a modern gyűjtési területek nem bírnak sajátos vonzerővel, másrészt azt sem, hogy a magasabb színvonalú gyűjtői vagy kutatómunka *évszámok merev keretei közé van szorítva.*

Bármilyen kiadást lehet gyűjteni magas szinten, klasszikus módon, azaz a klasszikus bélyegek feldolgozási szempontjai szerint, látszólag ellentmondva annak, hogy végül is a klasszikus és modern bélyegek — ha nem is egészen pontosan és egyértelműen — szétválaszthatók.

Vizsgáljuk a bélyeggyűjtés különböző ágait most más megvilágításban. A gyűjtési területek két alapvető fajtáját különböztethetjük meg, ezek a bélyeg

1. ELŐÁLLÍTÁSÁVAL
2. KIBOCSÁTÁSÁVAL és FELHASZNÁLÁSÁVAL

foglalkozó területek. Az elsőbe tartozik a Pákozdi-féle összefoglaló felsorolás I—IV., VII. és részben a VIII. — gyűjtők kárára történt hamisítások — pontja, míg utóbbiba az V., VI. és részben a VIII. (posta kárára történt hamisítások) pontok.

Ez a csoportosítás jól szemlélteti azt, hogy vannak ma is olyan területek, amelyek szinte határok nélküli lehetőségeket biztosítanak gyűjtőnek és kutatónak egyaránt. Az *előállítás* eltérései a korszerű nyomdatechnika térhódításával leszűkülnek. A *felhasználásra* épülő gyűjtési ágak — elsősorban *a bérmentesítések és a bélyegzések* gyűjtése (összefüggések gyűjtése ma már csak klasszikus bélyegeink esetében merülhet fel) — ma is biztosítják előállítási szempontból egyforma bélyegeink gyűjtői szempontból való megsokszorozását.

AZ IRODALMI ALAPOK MA

Ha kezünkbe vesszük a Magyar Filatélia Vállalat 1979. évi árjegyzékét, a korai klasszikus időszakban (1874-ig) a bélyegek értékelését levélen, ill. újságszalagon is megtaláljuk. Ezt követően ilyen értékelést csak az 1918-as Repülő posta és az 1920-as Légi posta bélyegeknél láthatunk. Szerepel még az 1924-es Ikarusz sorozatnál egy olyan megjegyzés, hogy „levélen felár indokolt" (a korábbi árjegyzékek a kisebb címleteknél 100%, a két záróértéknél 500% felárat adtak meg), az 1933-as Repülő sornál pedig az, hogy „Légiposta levélen, felár: indokolt". Tényleges értékelést az árjegyzék csak a Zeppelin-párnál ad futott légiposta levélre. Találhatunk még egy mondatot az árjegyzék 68. oldalán, keretben: „INFLÁCIÓS BÉLYEGEK FUTOTT LEVÉLEN RITKÁK". Ez a figyelemkeltő mondat már előrelépés — az árjegyzék előszavában leírt megszívlelendő elvekkel együtt —, de még mindig nagyon kevés eligazítást ad a gyűjtőknek.

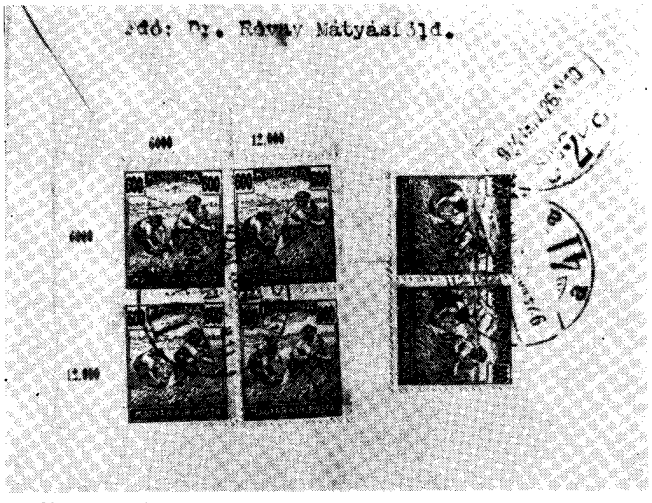
Vegyük kézbe Európa egyik legjobb és legtekintélyesebb katalógusát, a MICHEL Deutschland Spezial katalógust. Azt tapasztaljuk, hogy az a modern német bélyegek levélen való előfordulását is értékeli, tükrözve azt, hogy ott *a bérmentesítések gyűjtése kimozdult*

a klasszikus bélyegek közegéből. MA MÁR ÁLTALÁNOSSÁ VÁLT A BÉLYEGEK FOKOZOTT MEGBECSÜLÉSE, HA AZOK EREDETI RENDELTETÉSÜKNEK MEGFELELŐEN VALAMILYEN POSTAI KÜLDEMÉNYEN FELHASZNÁLVA MEGMARADTAK. Vagyis futott küldeményen általában jóval ritkábbak a bélyegek, és felárazásuk csaknem minden esetben indokolt.

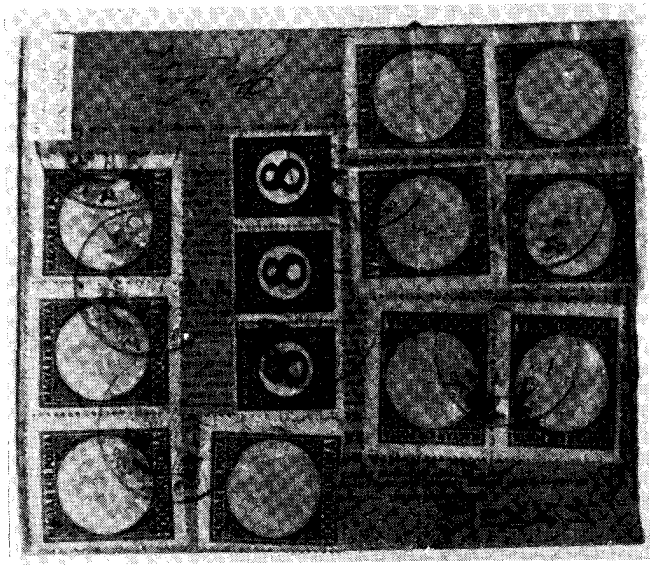
Annak ellenére, hogy ez a szemlélet az utóbbi években egyre határozottabban érvényesül, a motívumgyűjtés terén is érvényt szerezve a filatéliai elem szükségességének, lemaradásunk még igen nagy ezen a téren. Való igaz, hogy ez a szemléletváltozás rohamos gyorsasággal bontakozott ki, hiszen néhány éve még sokan áztattak le olyan bélyegeket, amit ma féltve őriznének az eredeti küldeményen. Talán éppen emiatt vélik többen a levelek gyűjtését futó divatnak — véleményem szerint annál sokkal több. Tartalmilag a bélyeg természetes, eredeti szerepét a legjobban tükrözi, a felhasználás sokrétűsége miatt rendkívülien színes és változatos. Ha pedig felmérjük, hogy a teljes épségben megmaradt küldemények ma már nem reprodukálhatók, és számuk inkább csökken, mint nő (ma még nehéz megbecsülni az előkerülő és elpusztuló anyagok arányát), akkor be kell látnunk, hogy ennek az értékrend-változásnak előbb-utóbb be kellett következnie.

Nálunk nemcsak az értékelő katalógus hiányzik, hanem a megfelelő gyűjtői tudat is kialakulatlan, mivel az részben az ebben előttünk járó országok tapasztalatain, részben feldolgozott klasszikus anyagainkon alapulhatna, csakhogy az előbbihez a külföldi szakirodalom, az utóbbihoz a klasszikus magyar bélyegek alapos ismerete lenne szükséges.

A Monográfia I. kötetében „A posta története Magyarországon" c. részben ugyan századokra visszanyúlóan találunk részletes postatörténeti adatokat, de például az első repülőpostáról, és az első világháborút követő, filatéliai szempontból rendkívül érdekes és izgalmas első inflációs időszakról szó sem esik. „A postai küldemény és kezelési jegyei", valamint „A postabélyeg" c. fejezetek nagyon tanulságosak, alapos átolvasásuk minden gyűjtőnek ajánlatos, de mivel a tárgyalt és bemutatott anyag zömét — természetszerűen — a klasszikus bélyegek időszakából választották ki a szerzők, feltehető, hogy a klasszikus gyűjtés iránt kevésbé érdeklődő olvasó ezeket a fejezeteket csak átlapozza, holott azok valójában általános és átfogó elvi áttekintését adják a bérmentesítéseknek. A szerzők arányokkal való gazdálkodási gondjait mutatja, hogy mindössze fél oldalon megkísérlik az 1900 utáni díjszabásváltozások ismertetését és közölnek két inflációs bérmentesítési táblázatot, de ezek a kötetek terjedelme és beosztása mellett, ábrák hiányában nem hívhatták fel kellő módon a gyűjtők figyelmét arra a gazdagságra, amit az 1900—1944 közötti időszakot tárgyaló IV. kötet 7. oldalának utolsó előtti bekezdésében

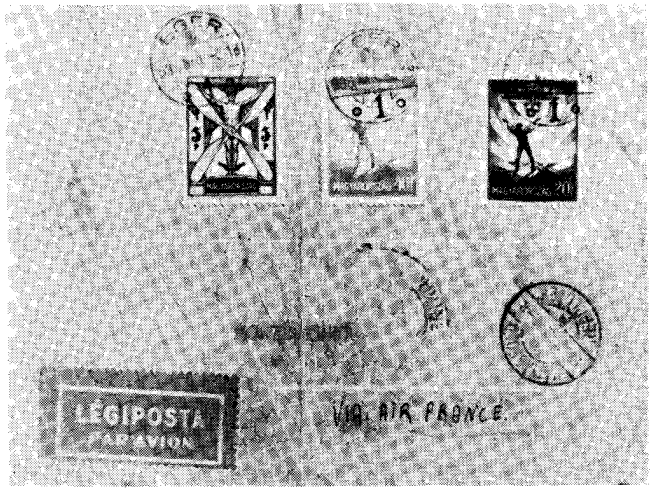
1. ábra: Első inflációs ajánlott levél (14. díjszabás), a távolsági levél díja 1800, az ajánlásé 2200 korona, a tévnyomatot tartalmazó 600 K-s négyestömbbel és egy 800 K-s párral bérmentesítve

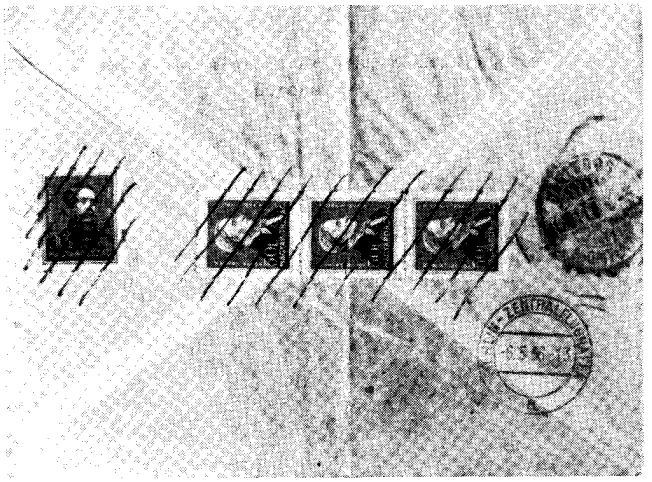

2. ábra: 10 db 10 000 K-s Koronás Madonna bélyeggel bérmentesített szállítólevél 1926-ból, a 3 × 8 fillér a fekbér díja

kitűnően fogalmaz meg dr. Makkai László. Ez a néhány mondat ennek a cikknek is mottója lehetne:

„Külön fel kell hívnunk olvasóink figyelmét azokra a széles körű gyűjtési lehetőségekre, amelyeket ennek a korszaknak bérmentesítési sajátosságai kínálnak. A sokféle, hosszabb-rövidebb és egymást keresztező forgalmi idejű kiadás a vegyes bérmentesítések és az első-utolsónapi bélyegzések változatos kombinációira adott lehetőséget. A provizóriumok rövid forgalmi ideje miatt egyesek közülük (mint pl. a Tanácsköztársaság felülnyomott bélyegei) „futott" leveleken igen ritkák. A tarifaváltozások, elsősorban az 1920 és 1926 közt végbement infláció emelkedő díjtételei is érdekes gyűjtési ágazat tárgyai lehetnek. Mindez lehetővé teszi, hogy túlságosan uniformizált gyűjtői profilunkat differenciáljuk, gazdagítsuk, új értékeket, rit-

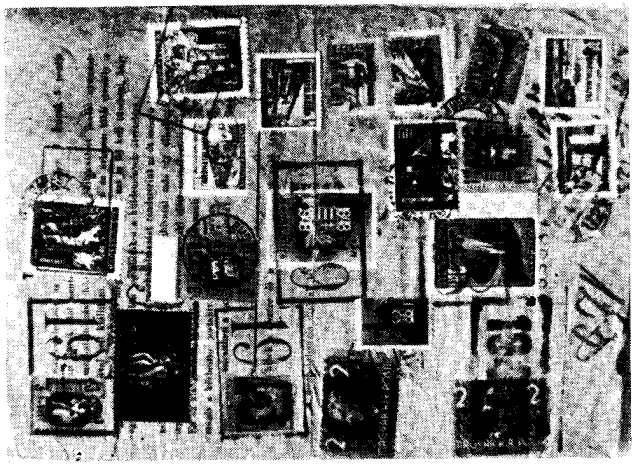

3. ábra: 7 P 40 fillérrel bérmentesített légiposta-levél címés hátoldala, a levél útvonala: Eger—Berlin—Montevideo, a díjszabást a P. R. T. 1936/6 sz. tartalmazza (Monográfia IV. kötet 439. oldal)

kaságokat emeljünk ki és mentsünk meg a leáztatásra és kötegelésre ítélt anyagból, talán az utolsó órában. Ez különösen akkor válik majd lehetségessé, ha olvasóink — remélhetőleg rövid időn belül — a bélyegzések feldolgozását is kezükbe vehetik, mert a bélyeg és bélyegzés kombinációja újabb változatokkal színesíti gyűjteményeinket."

Sajnos a IV. kötet — noha az előszó az 1900—1945 közötti bérmentesítések feldolgozását jelöli meg célként — ennek a szándéknak csak részben tesz eleget. A mű — amely egyébként igen színvonalas, alapos, a komoly gyűjtők számára nélkülözhetetlen munka — nagyobb részében a bélyegek előállítását, az előállítás különlegességeit ismerteti, és noha a kibocsátások történetével és a forgalmi időre való utalással a bérmentesítésekre is kitér, nem tárja fel meggyőzően azok összefüggéseit. Az 1900—1920 közötti postai díjszabást a kötet nem közli, a figyelmes olvasó a 122—125. oldalon levő 30—34. ábrán — a bélyegfüzet borítólapján — talál díjszabási kivonatot. A világháború alatti díjszabás-változások összefoglalása hiányzik. 1920-tól viszont táblázatosan is megtaláljuk a díjszabásokat (a 392—398. oldalon az első infláció 16 díjszabás-változási táblázatát, a többit a 435—436. és az 537—538. oldalon). A légiposta-díjakra a 247., 370., 398., 405—406., 433. és 439. oldalakon találunk adatokat. Sajnos bérmentesítéseket bemutató ábrákra nem maradt hely. A díjjegyes postai nyomtatványokat tárgyaló részben ugyan számos érdekes adat található, azonban a megfelelő tagoltság és szemléltető ábrák hiányában ennek a tartalmában hatalmas adatanyagot tartalmazó résznek a hasznosítása a gyűjtőtől nagyon türelmes és alapos munkát kíván. Egyre nyilvánvalóbb annak szükségessége, hogy a Monográfia világszínvonalú, tudományos szintű kötetei mellett könnyen áttekinthető kézikönyvek álljanak a gyűjtők rendelkezésére, *lehetőleg értékelő jelleggel.* Ilyen jelenleg a Magyar Filatélia Vállalat árjegyzékén kívül csak a Madarász-katalógus, amely a klasszikus bélyegeket 1850-től 1874-

4. ábra: Meghatalmazás díjának lerovása 1943-tól 1962-ig

ig, a bérmentesítéseket 1867-től 1874-ig értékeli, valamint a „Magyar bélyegkülönlegességek kézikönyve" és végül a Simády-féle díjjegyes katalógus. 1874 utáni bérmentesítéseket összefoglaló, értékelő munka jelenleg még nincs.

A BÉRMENTESÍTÉSEK GYŰJTÉSÉNEK ELVI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A bélyeges bérmentesítés a postai küldemények szállításának ellenértéke, leróvása a bélyegek felragasztásával és lebélyegzésével történik. Ide sorolhatjuk még más postai szolgáltatások díjának lerovását is (pl. díjnyugta, távbeszélő-jegy stb.), valamint bizonyos belkezelési felhasználásokat. Elvileg a bérmentesítések kiterjeszthetők minden felhasználásra, ami postai és hivatalos, ebben ma végleges állásfoglalás kialakítása még időszerűtlen (ilyen vitatéma lehet pl. a meghatalmazások díjlerovása — lásd a 4. ábrát).

E cikknek nem a perifériális esetek, hanem az álta-

lános elvek ismertetése a célja — annál is inkább, mert bélyeggyűjtésünkre jellemző, hogy előnyben részesül a különleges és elhanyagoljuk a szabályost, az egyszerűt. Ez különösen igaz a bérmentesítésekre, és ezért van, hogy a közönségesebb bélyegek megmaradt bérmentesítései gyakran ritkábbak, mint a különleges bélyegeké.

A klasszikus és ma is legnépszerűbb bérmentesítési forma a legelső postai küldeményfajta: a levél. Ahogy bővültek a postai szolgáltatások, úgy nyert egyre szélesebb felhasználási területet a bélyeg másfajta küldeményeken is.

Eredetileg a bélyegek kibocsátásakor az egyes címletek értékét úgy állapították — és állapítják — meg, hogy azok valamilyen díjtételnek feleljenek meg, vagyis a különböző küldeményfajtáknál a lehetőség szerint egy, vagy legalábbis minél kevesebb bélyeg felragasztásával lehessen leróni a szállítási díjat (ez a törekvés az inflációs időszakokban is szemmel látható, amikor a posta a bélyegkiadással igyekszik követni a díjszabásváltozásokat). Az úgynevezett „egyes" bérmentesítések filatéliailag is igen érdekesek: legjobban fejezik ki a bérmentesítés-gyűjtés lényegét és azt a törekvést, hogy a gyűjtő az egyes bélyegeket „futottan" birtokolja. Igen ritkák az inflációs időszakok „egyes" bérmentesítései.

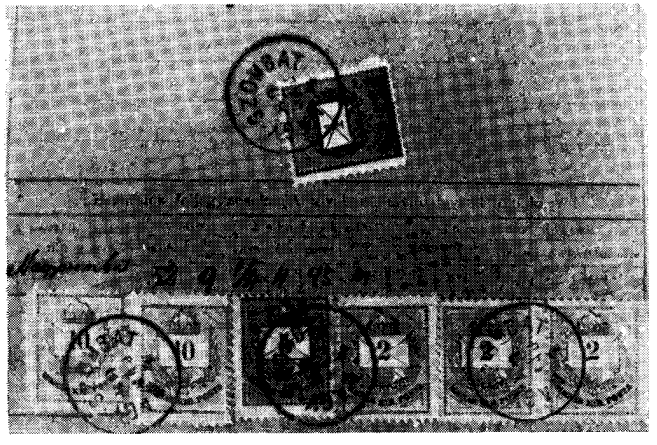
Vizsgáljuk a bérmentesítések elvi hátterét a klasszikus bélyegek időszakában. 1850-ben ötféle címlet került kiadásra: az 1 kr-os a nyitott és keresztkötéses nyomtatványok, a 2 kr-os a helyi, a 3, 6 és 9 kr-os címlet pedig a három távolsági zónába szóló szabályos súlyú levelek bérmentesítésére szolgált.

Ezt az Ausztriával közösen használt és világszerte közkedvelt kiadást bérmentesítések szempontjából is alaposan feldolgozták és értékelték a szakírók. Nem feltétlenül szükséges azonban kézikönyveket elővenni ahhoz, hogy a díjak lerovásának alapvető változatait felmérjük és összehasonlítsuk. A bérmentesítések kombinációs lehetőségei nem túl nagyok. A már említett egyes bérmentesítések mellett előfordulnak „többes" bérmentesítések (több azonos címletű bélyeg), kétcímletű, valamint többszínű „színes" díjlerovási változatok. Ezek száma viszonylag könnyen meghatározható, valószínűségük és értékelésük már csak nagyon alapos, a tapasztalatokon és logikai feltevéseken alapuló összetett, sokoldalú munkával.

Mivel az egyes címletek példányszáma a bérmentesítési igényektől függött, a ritkább díjtételekhez szükséges bélyegek önmagukban is jóval értékesebbek közönségesebb társaiknál. A levelekre ez fokozottan érvényes, mert a ritkább bélyegek éppen keresettségük miatt általában leáztatásra kerültek. Ezért a bérmentesítések értékelésénél nem hagyható figyelmen kívül az egyes bélyegek értéke. Ha ettől elvonatkoztatunk, akkor a bérmentesítések értékét a díjtétel és a bélyegek kombinációjának ritkasága szerint állapíthatjuk meg. Ha például a távolsági levél díja egy 3 kr-os bélyeggel van leróva, az közönséges bérmentesítés. 3 db egykrajcáros, vagy az 1 + 2 kr-os változat sokkal ritkább. Ahogy nő a bérmentesítési díj mértéke, annál több változat lehetséges. Egy 9 kr-os levél szintén nem különösebb ritkaság. Ugyanez a tarifa 3 db 3 kr-ossal, vagy 6 + 3 változatban már kevésbé gyakori. Ha viszont a 9 kr 6 + 2 + 1 kombinációjával van leróva, az már igen komoly ritkaságnak számít (bizonyítja ezt a Ferchenbauer-féle kézikönyv* erre vonatkozó értékelése). Az ún. „magas" bérmentesítések — 15, 18, 21, vagy magasabb díjtételek már önmagukban is különlegességnek számítanak, függetlenül a bélyegek kombinációjától.

Összefoglalva: EGY BÉRMENTESÍTÉSI VÁLTOZAT ELVI ÉRTÉKE ANNÁL NAGYOBB, MINÉL KISEBB ELŐFORDULÁSÁNAK VALÓSZÍNŰSÉGE, AMI FÜGG EGYRÉSZT A DÍJTÉTEL RITKASÁGÁTÓL, MÁSRÉSZT A BÉLYEGEK ÖSSZETÉTELÉTŐL.

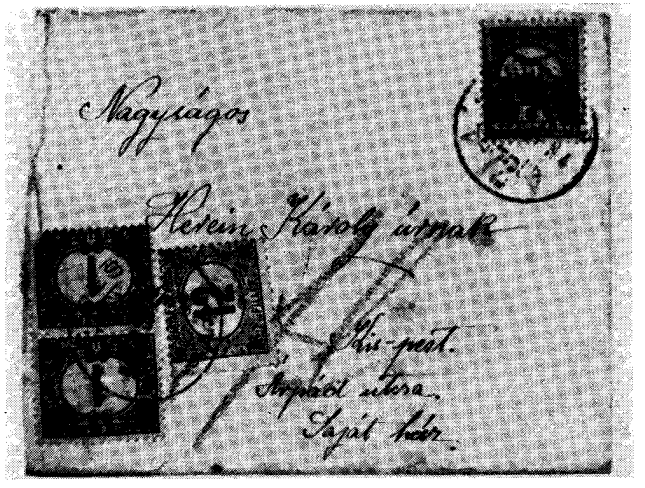
* Dr. Ulrich Ferchenbauer: Österreich 1850—1918, Spezialkatalog und Handbuch

5. ábra: 32 kr kiegészítő bérmentesítés táviratlapon, a logikusnak tűnő $3 \times 10 + 2$ kr helyett négy színnel, $2 \times \times 10 + 1 \times 5 + 3 \times 2 + 1$ kr-ral bérmentesítve

Ezt az elvet természetesen finomítja a tapasztalat, mert noha matematikailag számos kombináció képzelhető el, a valóságban ezeknek csak töredéke fordul elő. Jól szemléltetik ezt a Madarász-katalógus 67-es, kő- és réznyomatos, ill. vegyes bérmentesítéseket értékelő táblázatai.

Ugorjunk egy nagyot időben, és nézzük meg turulos bérmentesítéseinket. Helyzetünk nehezebb, mert egyrészt jóval kevesebb irodalmi adatot találunk, másrészt pedig mind a számelméletileg, mind a valóságban létező (és megmaradt) bérmentesítési változatok száma jóval nagyobb. Az egyes címletek száma sokkal több (például a 6 f-es a helyi levél, a 10 f-es a távolsági levél és a helyi ajánlás, a 25 f-es a külföldi levél, a távolsági és külföldi ajánlás és a tértivevény, a 30 f-es az első súlykategóriába eső csomag, az expresszkézbesítés és a harmadik súlyfokozatba tartozó távolsági levél, az 50 f-es a külföldi ajánlott levél, a 60 f-es a második súlykategóriába eső csomag bérmentesítésére). A bélyegek számának növekedése mellett nő a

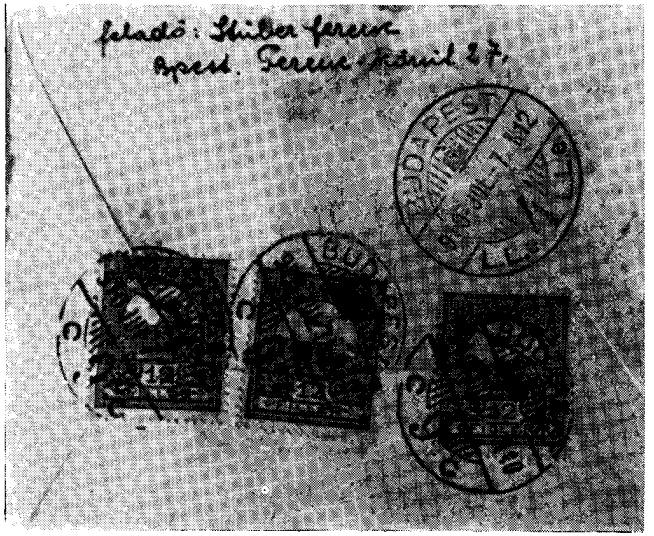
6. ábra: Helyi levélként bérmentesített távolsági levél. A portó összege: a szükséges díj kétszereséből levonták a levélen levő bélyeg értékét ($2 \times 10 - 6 = 14$ fillér)

postaforgalom és a postai szolgáltatások fajtáinak száma (gondoljunk csak a csomagszállítás bérmentesítésére vagy a portóbélyeg megjelenésére).

Ha részletes bérmentesítés-értékelő táblázatot készítenénk, az méreteiben jóval meghaladná a klasszikus időszak hasonló táblázatait. A 10 f-es távolsági levél bérmentesítésére — szemben a két- vagy háromféle kombinációval — tényleges példákat sorolva (a teljesség igénye nélkül):

1×10 f, 2×5 f, 5×2 f, 10×1 f
$1 + 3 + 6$, $1 + 2 + 3 + 4$, $5 \times 1 + 5$, $2 + 3 + 5$,
$1 + 4 + 5$, $4 + 6$

és sorolhatnánk tovább. A 35 f-es ajánlott és a 45 f-es túlsúlyos ajánlott leveleknél (érdemes megjegyezni, hogy ez utóbbi kevésbé ritka, mint a 20 f-es túlsúlyos távolsági levél) az elméleti lehetőségek száma még

7. *ábra:* Helyi expressz-levél 3 db 1909-es turulos 12 f-es bélyeggel bérmentesítve (a levél hátsó oldalán)

sokkal több. Itt is találunk ritkább tarifákat, ilyenek például a túlsúlyos levelek, az ajánlás nélküli expressz-levelek (7. ábra) vagy pl. a 8. ábrán bemutatott 27 f-es ajánlott nyomtatvány. A turulosoknál már sok olyan változat fordul elő, amelynél a bélyegek értéke egészen csekély, kombinációjuk viszont — olykor egyedülállóan — ritka.

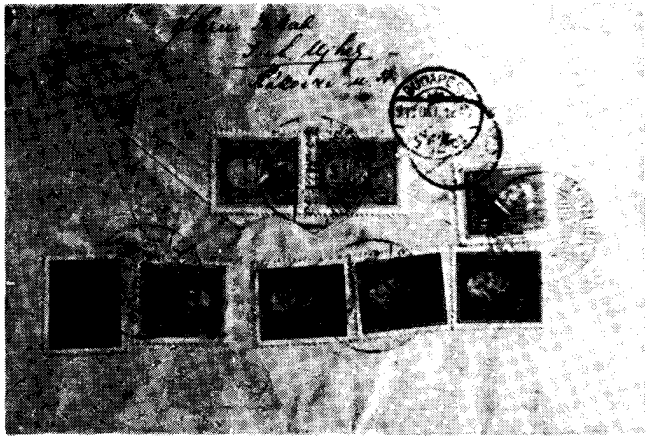
Azonos mértékű díjnak is lehet gyakori és ritka változata: a 60 f-es bérmentesítés csomagdíjként közönséges, tértivevényes ajánlott levélen viszont nagyon ritka. A bélyegek összetétele is lehet szokványos és alig előforduló. Jó példa erre a logikának ellentmondó túlsúlyos helyi levél (12 f) bérmentesítés-összehasonlítása, ahol a 12 f-es változat sokkal ritkább, mint akár a 2×6 f, vagy a $10 + 2$ f.

Ugorjuk át az egész első inflációs időszakot és nézzük meg pl. az 1932-es Arcképek sorozat bérmentesítési változatait. Az összehasonlító — itt 20 f-es — távolsági levél díjának lerovása a turulosokénál is gazdagabb formákat ölthet. Négyféle többes és számtalan színes bérmentesítési változat lehetséges az 1, 2, 4, 6, 10 és 16, valamint a később forgalomba került 5 f-es bélyegek felhasználásával. Egy szép magasabb bérmentesítést mutat a 9. ábra, ahol a 86 f-es díj ötféle bélyeggel, $3 \times 20 + 10 + 6 + 2 \times 4 + 2$ fillérrel van leróva.

8. *ábra:* Ajánlott nyomtatvány bérmentesítése, 2 f a nyomtatvány, 25 f az ajánlás díja

Ebben az időszakban a bérmentesítések összefüggéseit már számos más jelenség is befolyásolja. Az első világháború után nemcsak a bélyegek, hanem a kiadások száma is nő, és egyidejűleg — a klasszikus időszakkal ellentétben — hosszabb ideig vannak forgalomban azonos címletű, más-más sorozathoz tartozó bélyegek. Az sem közömbös, hogy ezek egy része forgalmi, másik részük alkalmi bélyeg. A bélyegkiadást már nemcsak a postaforgalom igényei, hanem a bélyeggyűjtés szempontjai is befolyásolják, és ez *alapvető változást* jelent az első világháború előtti időszak-

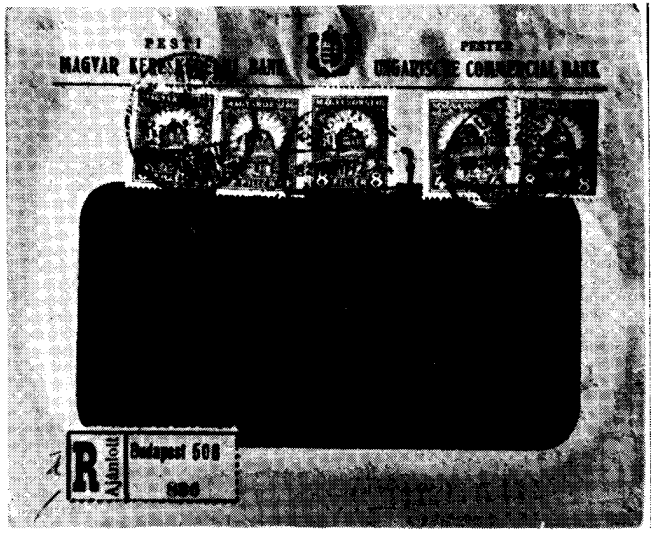

9. ábra: Harmadik súlykategóriájú távolsági ajánlott levél bérmentesítése 1933-ból ötféle címlettel

hoz képest. A bélyegkiadás kettéválik: forgalmi és alkalmi kiadásokra, az előbbiek elsődlegesen a postaforgalom, az utóbbiak elsősorban a bélyeggyűjtők számára. Ez az elhatárolás természetesen nem mindig éles, hiszen a forgalmi bélyegek is a gyűjtés tárgyát képezték (bár jóval kisebb mértékben, amit világszerte igazol a használatlan forgalmi bélyegek igen magas ára), és az alkalmi bélyegeket is használták bérmentesítésre. Példát keresve fentiek illusztrálására jó összehasonlítás az ugyanabból az évből (1924) származó Arató-Parlament és Jótékonyság sorozat. Az első világháborútól kezdve egyre inkább uralkodóvá válik az alkalmi és használatlan bélyegek gyűjtése. A klasszikus gyűjtés tiszta rendszere megbomlik, a klasszikus gyűjtési mód visszaszorul az 1914 előtti bélyegekre.

Ebben a cikkben szeretném hangsúlyozni, hogy az alkalmi bélyegek térhódításával a klasszikus típusú gyűjtés lehetőségei nem szűntek meg, csak éppen hosszú-hosszú időre — méltatlanul — háttérbe szorultak.

A BÉRMENTESÍTÉSEK KLASSZIKUS TÍPUSÚ GYŰJTÉSE A FORGALMI BÉLYEGEKEN ALAP-

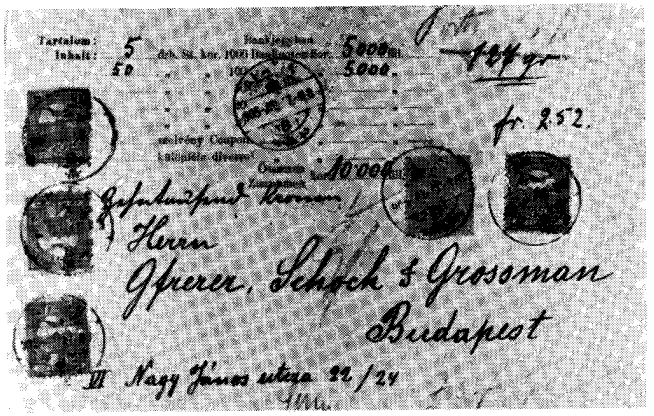
10. ábra: Túlsúlyos helyi ajánlott levél bérmentesítése $3 + 2 \times 4 + 2 \times 8 = 27$ f-rel (az egyik 8 filléres hamis)

SZIK 1914 UTÁN IS, ÉS EZT ÖTVÖZIK, SZÍNESÍTIK AZ ALKALMI BÉLYEGEK FELHASZNÁLÁSAI.

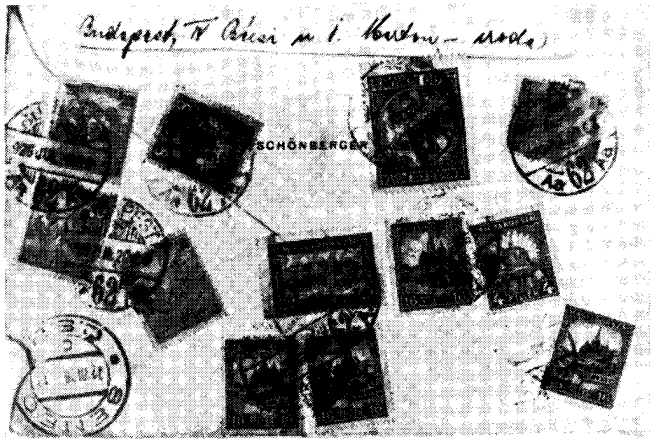
Mielőtt ezt a kérdést elemezzük, célszerű az eddig csak szemelvényszerűen és esetlegesen vizsgált bérmentesítés-gyűjtési alapelveket összefoglalni.

A BÉRMENTESÍTÉSEK MEGHATÁROZÓ ELEMEI

Nézzük meg a 10. ábrán bemutatott levelet. A filatelista számára egy futott küldemény mindig több, mint egy bérmentesítési kategória, vagy bizonyos számú bélyeg egyfajta kombinációja. A levelek, a futott küldemények általában egyediek, szinte nincs közöttük két egyforma. A 10. ábrán látható levélről pl. nemcsak az mondható el, hogy 27 f-es túlsúlyos helyi ajánlott levél, háromszínű bérmentesítéssel, ami ön-

11. ábra: Pénzeslevél címoldala, teljes bérmentesítéssel (1904-es turul 2 K-s, 30, 20 és 2 × 1 filléres bélyeggel)

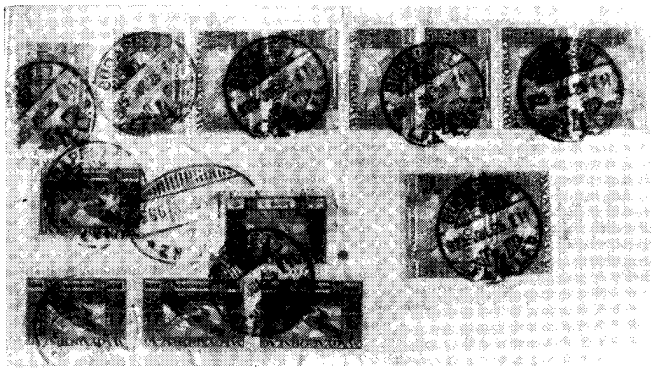
12. ábra: Korona-filléres vegyes bérmentesítésű levél hátoldali része (az előlap elpusztult)

magában is érdekes, hanem az is, hogy a klasszikus időszak leveleihez hasonlóan külön van leróva a helyi levél és a túlsúly díja (8 + 4 fillér) és külön az ajánlási díj (15 f), ami emeli a küldemény színvonalát (nem számítva azt, hogy a jobb oldali 8 f-es hamis). Nem kedvező viszont esztétikailag a cím helyének sötét felülete.

Láthatjuk, hogy minden levélnek, minden küldeménynek sajátos jellege van, ami tehát nemcsak a díjtételtől és a bélyegek kombinációjától (vagyis a bérmentesítés módjától) függ, hanem az objektum *összhatásától, szépségétől, minőségétől (tényszerűen a formájától, színétől, állapotától, a rajta levő írástól, a bélyegek felragasztásának módjától stb.),* valamint *egyéb filatelista szempontoktól (bélyegzés, kezelési jelzések, ragjegyek, a felhasználás ideje, a feladótól a címzettig megtett út* stb.). Ez utóbbiak különbözősége két azonosan bérmentesített küldemény között jelentős értékbeli eltérést okozhat.

Talán ide kívánkozik, hogy a küldemény *teljességével* kapcsolatosan néhány gondolatot felvessünk. A bérmentesítések gyűjtésénél alapvető kívánalom a teljesség, a hiánytalanság. Kiállítási szinten — véleményem szerint — célszerű pl. egy szállítólevél mindkét oldalát bemutatni, vagy a levelek hátoldalát is megjeleníteni (ebben a cikkben is célszerű volna az 1., 4., 7. és 8. ábrákon bemutatott objektumok másik oldalát is láttatni, azonban erre nincs elegendő hely — a 3. ábrán látható levél esetében a két oldal megmutatása viszont elengedhetetlen). Vannak azonban olyan esetek, amikor ritkább és különlegesebb bérmentesítések esetében a teljesség igényéből engedhetünk, ill. olyanok, amikor a bérmentesítés teljességéhez nem feltétlenül szükséges az egész küldemény. Mindezt azért említem meg, mert hajlamosak vagyunk esetleg éppen igényességünk miatt egy-egy csonka, de filatéliai szempontból különleges küldemény esetén túl szigorúan ítélkezni. Lássunk erre néhány példát:

A 11. ábrán egy pénzeslevél címoldala látható, 1904-es kiadású turulos bélyegekkel bérmentesítve (a pénzeslevél díja 2,52 korona). Közönségesebb bélyegek esetében ez az előlap — noha egyértelműen teljes bér-

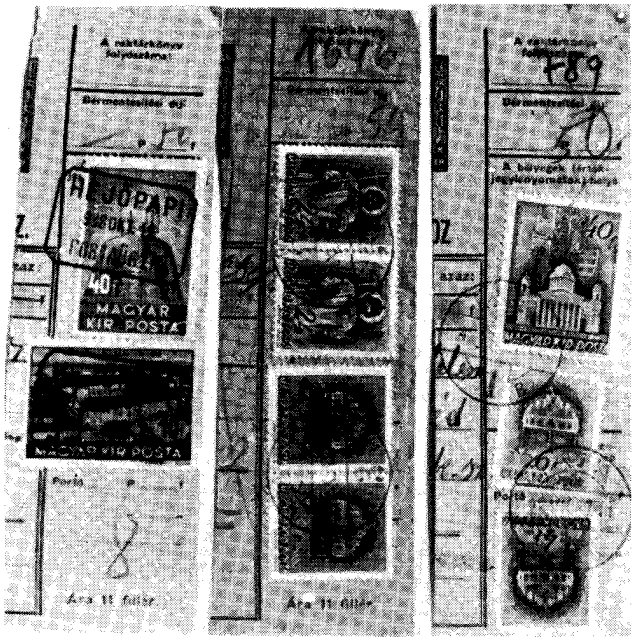

13. ábra: Ikarusz bélyegekkel bérmentesített levél — feltehetően teljes bérmentesítésű — hátoldala (5000 + 10 × × 2000 + 4 × 1000 = 2900 K)

mentesítésű — esetleg nem kerülne a gyűjtemény érdekesebb darabjai közé. Az 1904-es 2 K-s bélyeg azonban olyan ritka futott küldeményen, hogy ez esetben ez a döntő szempont érvényesül a teljesség kívánalmával szemben.

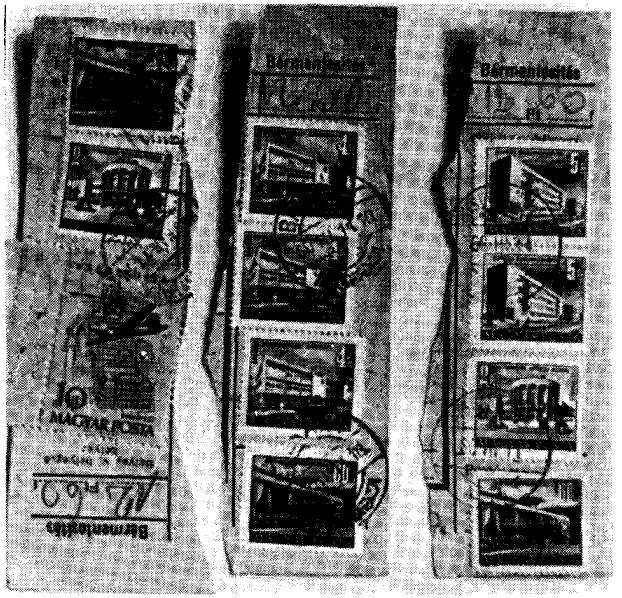
Más eset a 12. ábrán bemutatott levél hátlapja, amelyen koronás és filléres bélyegek vegyesen vannak felhasználva. Ezt az esetet nem kezelhetjük teljes bérmentesítésként, mert a hátoldalon levő bélyegek össznévértéke semmilyen díjtételnek nem felel meg (1 P 8 fillér + 3300 Korona = 1 P 34,4 fillér) — a külföldre küldött feltehetően expressz-ajánlott levél bérmentesítésének egy része a címoldalon lehetett —, a hatcímletes vegyes bérmentesítésű levélrész szépsége és egyedisége révén mégis helyet kell kapjon a bérmentesítési anyagok között.

A két eset közötti átmenetet képviseli az a levélhátlap, amelyen Ikarusz-bélyegekkel 29 000 korona lett leróva (1 db 5000, 10 db 2000 és 4 db 1000 koronás). Az érkezési bélyegző szerint a levelet Németországba küldték (13. ábra), a felhasználás időpontja 1925. júliusa.

14. ábra: Teljes bérmentesítésű szállítólevél-szelvények különböző módon lerótt 50 f-es bérmentesítései (5—10 kg-os csomag)

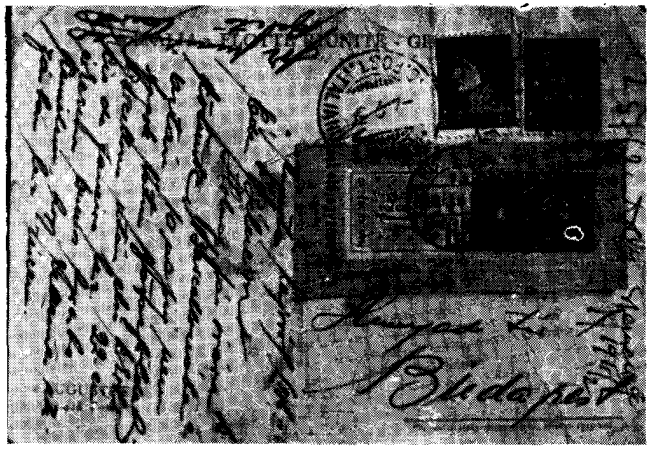
A tarifákat áttekintve nagy a valószínűsége, hogy a hátoldalon levő bélyegek a teljes bérmentesítési díjjal azonos összegűek. A lehetséges változatok: expressz-ajánlott-légiposta levél 20 g alatt (a levél díja 4000, az ajánlásé 5000, az expressz-díj 10 000, a légiposta pótdíj ugyancsak 10 000, összesen 29 000 korona), vagy 40 és 60 g közé eső ajánlott-légiposta levél (ez esetben a túlsúlyos levél díja 9000, az ajánlás 5000, a légipostai pótdíj pedig 15 000, összesen ez is 29 000 korona). Lehetséges még — bár nem valószínű — a második változat + expresszdíj a címoldalon leróva. Noha így egyértelműen nem dönthető el a bérmentesítés milyensé-

15. ábra: 12,60 Ft bérmentesítésű csomagszállító szelvények különböző bélyegekkel, 1960-ból

ge, mégis nagy valószínűséggel meg tudjuk közelíteni, ezért a levélhátlapot is besoroltam a gyűjteményembe, annál is inkább, mert az Ikarusz-bélyegek ilyen magas bérmentesítése ugyancsak elég ritka. Elgondolkoztató, hogy milyen ritka lehet az öt- és tízezres címlet, ha a 4-es hivatalban is inkább a kisebb értékeket használták, még ilyen magas díj esetén is.

A másik eset, amikor véleményem szerint nem feltétlenül szükséges ragaszkodni a teljes küldeményhez a bérmentesítés teljesértékűségénél, a szállítólevél-szelvények esete. Nyilvánvaló az, hogy egy teljes szállítólevél sokkal becsesebb, mint csak egy teljes bérmentesítésű szelvény. Mégis úgy érzem, helytelen dolog volna lebecsülni az utóbbiban rejlő lehetőségeket, és a leértékeléssel pusztulásra ítélni azokat. Ezt nem-

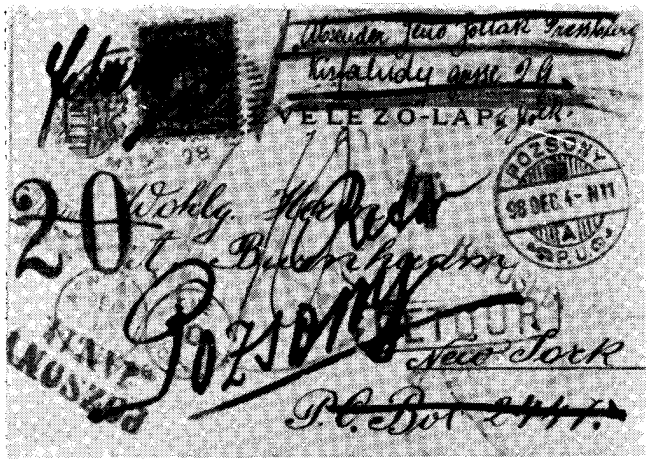

16. ábra: 18 f portó leróvása 16 f-es kékportóval és az 1927-es Ikarusz portó 2 f-es értékével ez utóbbi érvényességi idejének utolsó évében, 1936-ban

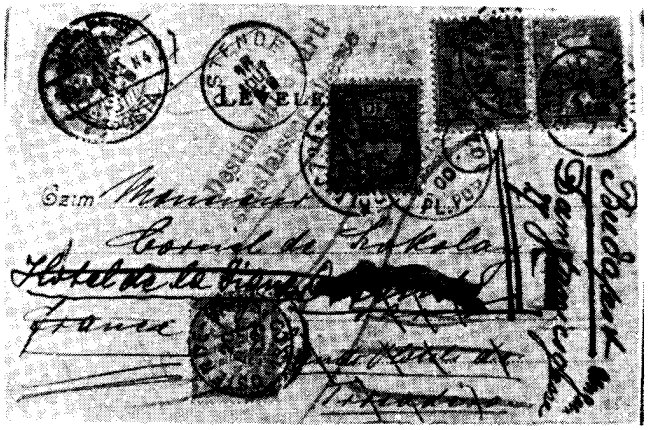
csak az indokolja, hogy a szelvény — ha teljes a bérmentesítése, vagyis a ráírt díjnak megfelelő bélyeg rajta van — díjlerovási szempontból egyenértékű a teljes szállítólevéllel, hiszen a hiányzó rész csak a csomag tartalmát, súlyát, a címzett személyét illetően adna bővebb felvilágosítást, és erre részben a szelvényből is lehet következtetni (14. ábra). Döntő súllyal esik latba az a tény, hogy a teljes szállítólevél és a szelvény hozzáférhetőségi aránya csak az utóbbin teszi lehetővé a bérmentesítések rendszeres gyűjtését. Teljes szállítólevélhez napjainkban legális úton nem juthat a gyűjtő, teljes bérmentesítésű szelvény viszont minden kilósanyagban bőven akad (lásd a 15. ábrát).

Ez utóbbiak gyűjtése, a csomagszállítás bérmentesítéseinek feldolgozása előtt még komoly távlatok állnak nyitva.

E kis kitérő után térjünk vissza a küldemények összetevőinek elemzésére. A *bélyegzés, kezelési jelzések, ragjegyek* szerepét a Monográfia I. kötetének korább-

17. ábra: Bélyeg nélkül New Yorkba küldött levelezőlap, az USA-ban megportózva és visszaküldve

18. ábra: Kétszer bérmentesített és kétszer, belga és francia bélyeggel portózott lap. Útvonala: Gölniczbánya—Paris—Gölniczbánya—Ostende (Belgium)—Ostende—Bains (Franciaország)—Budapest

ban idézett fejezetei nagyon jól és érdekesen elemzik. Szót kell még ejtenünk az *időről* és a küldemények *útjáról.*

A felhasználás idejének hatása jól lemérhető az első- és utolsónapi küldemények kedveltségén. Érdemes megnézni, mennyire értékelik az osztrák katalógusok az 1850-es kiadás első napján futott leveleket. Az idő a bérmentesítés valószínűségével függ össze, befolyásolva annak ritkaságát. Gondoljunk csak a vegyes bérmentesítésekre, ahol nem mindegy, hogy melyik bélyeget mikor használták.

A 16. ábrán látható vegyes bérmentesítés ritkasága épp ezzel magyarázható. A forgalmi idők átfedései ilyen tekintetben csak a klasszikus időszakban vannak kiaknázva, a XX. századi anyag e téren még parlagon hever, gyűjtők és kutatók által érintetlenül hagyottan.

A küldemény útja, vagyis az, hogy honnan, hová és hogyan „futott", szintén fontos elem. Így például jóval ritkább egy amúgy is igen ritka 1850-es helyi levél kis lélekszámú helységben, és nem nagyvárosban feladva. Az, hogy egy küldeményt hol adtak fel, gyakran meghatározza a bérmentesítés módját, a bélyegek összetételét is. Természetesen ez az összetevő szorosan összefügg a bélyegzések és kezelési jelzések kérdésével. A gyűjtők körében nagyon kedveltek azok a küldemények, amelyek esetleg kerülő úton vagy többszöri odavissza küldés után jutottak el a címzetthez. Nézzünk meg két ilyen példát.

A 17. ábrán látható levelezőlap, a különböző bélyegzésekkel és színes kézírásos kezelési jelzésekkel, valamint a portóbélyeggel nemcsak filatéliailag érdekes, hanem esztétikailag is magas mértéket üt meg. Még inkább érdekes a 18. ábrán bemutatott levelezőlap, amelynek sorsa, útvonala és bérmentesítési „viszontagságai" csak hosszas elemző munka után rekonstruálhatók.

19. ábra: 19 P-vel bérmentesített „sommás" szállítólevél címoldala

20. ábra: 26 K 85 f-es szállítólevél-bérmentesítés 1917-ből négyes csík 5 K-s (elől), 3 × 2 K-s 80 f-es turulos, valamint 5 f-es aratós bélyegekkel (ez utóbbiak a hátoldalon)

A BÉRMENTESÍTÉSEK FELDOLGOZÁSI MÓDJAI

Láthattuk, milyen sok összetevő határozza meg egy küldemény filatéliai tartalmát. Ezek közül a legmagasabbrendű, *az elsődlegesen kiválasztható vezérelem a bérmentesítés.* Ennek felismerése nélkül a futott küldemények gyűjtése vagy éppen a bélyegek gyűjtése futott küldeményeken csak az esetlegességen alapulhat. A bérmentesítés, a bélyegek felhasználási formáinak rendszere adja az összekötő szálat a küldemény, a bélyeg, az idő és a többi összetevő között. Ez a rendszerezés függ attól, hogy a küldemény melyik elemét emeljük ki a többi közül. A választási lehetőség ugyan megnehezíti a döntést, viszont nagyon sokféle módot kínál egy-egy futott objektum beillesztésére egy feldolgozási rendszerbe. Ki lehet indulni a bélyegből, a tarifából, a küldemény jellegéből, az időrendi összefüggésekből stb. Nézzük meg egy korántsem a teljességre törekedő felsorolással, mik ezek a főbb csoportosítási, egyben gyűjtési és kutatási lehetőségek:

— A KÜLDEMÉNY FAJTÁJA SZERINT
nyomtatvány, levelezőlap, levél, újság vagy újságszalag, csomag-, pénz-, illetve értékküldemény vagy kísérő okmányuk, távirat, tudakozvány, tértivevény, díjnyugta, adóintés stb.

— A KÜLDEMÉNY DÍJTÉTELE SZERINT
(pl. 12 kr, 25 f, vagy 4 Ft 20 fillér)
szokványos és ritka,

21. ábra: Vegyes bérmentesítés két különböző kiadású 8 filléres bélyeggel

normál és magas,
rövid vagy hosszú forgalmi érvényű bérmentesítés.

— A KÜLDEMÉNYEN LEVŐ BÉLYEGEK SZERINT

a) a bérmentesítés jellege szerint:
egyes, többes, színes és vegyes;

b) bélyegkiadások, egyes bélyegek szerint:
réznyomatos, turulos, pengő-filléres, épület stb.

— A BÉRMENTESÍTÉS LEROVÁSÁNAK MÓDJA SZERINT

a) bélyeges küldemény,
díjjegyes nyomtatvány,
készpénz-bérmentesítésű vagy hivatalból díjátalányozott küldemény,
díjmentes küldemények (postaszolgálati ügy, tábori posta, Vöröskereszt stb.),
fentiek vegyes formái (ilyenek például a hivatalból portómentes levél bélyeges ajánlással, vagy díjjegyes nyomtatvány kiegészítő bélyeggel stb.);

b) szabályosan bérmentesített küldemények
szabálytalanul bérmentesített (alul-, ill. túlbérmentesített küldemények,
portós küldemények.

— IDŐSZAKOK SZERINT

pl. réznyomatos és kőnyomatos bérmentesítések időszaka (1871—76),
I. világháborús bérmentesítések,
első inflációs bérmentesítések,
forint-filléres bérmentesítések stb.
(tetszőlegesen szakaszolt időrendi tagolással).

— A KÉZBESÍTÉS JELLEGE SZERINT

egyszerű, ajánlott, expressz, utánvételes, tértivevényes stb.

— A RENDELTETÉSI HELY SZERINT

helyi, távolsági, külföldi (többféle zóna- és díjszabási változat lehetséges).

— A SZÁLLÍTÁS MÓDJA SZERINT

kocsiposta, mozgóposta, futárposta, légiposta (repülőposta, ballonposta, léghajóposta), hajóposta stb.

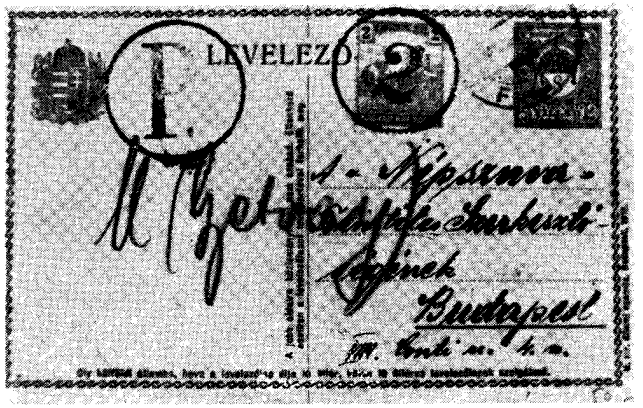
— FORGALMI IDŐ SZERINT

elsőnapos, korai, szokványos, késői, utolsónapos küldemények.

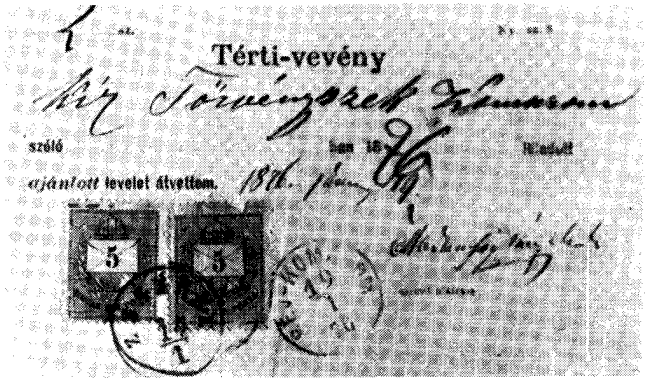
— A KÜLDEMÉNY SÚLYFOKOZATA SZERINT

normál vagy túlsúlyos.

(Ez a kiemelés látszólag a küldeményfajtákhoz tartozna és kissé erőltetettnek látszik, valójában azonban igen érdekes terület, mert a súlyosabb levelek fennmaradása sokkal kevésbé valószínűbb, mint a szabályos súlyúaké. Akár kiállítási anyagként is bemutatható egy túlsúlyos levelekből álló gyűjtemény.)

22. ábra: 8 f-es díjjegyes levelezőlap tarifaváltozás utáni kiegészítő portózással

23. ábra: A posta kárára elkövetett hamisítás már felhasznált bélyegek újrabélyegzésével

— A FELADÓ SZÁNDÉKA SZERINT
rendeltetésszerű levél,
filatelista szándékkal feladott szabályos bérmentesítésű küldemény,
filatelista szándékkal feladott alul- vagy túlbérmentesített küldemény.

... És sorolhatnánk tovább (például a postai kezelés jellege szerinti csoportosítás, a belkezelési formák kiemelése, a háborús posták, a magánposták, a szükségbérmentesítések, a felezések, bérmentesítési hamisítványok helyének pontos kijelölése). Célunk most nem a rendszerezés, az előbbi felsorolással csupán illusztrálni szeretnénk azt a változatosságot, amit a teljes küldemények, ill. a teljes bérmentesítések feldolgozása kínál.

Gyakran hallani, hogy a bérmentesítések feldolgozása tulajdonképpen postatörténeti kategória. Véleményem szerint nem lehet elválasztani az országgyűjtést, a bélyeg-, ill. postatörténetet. Más kérdés, hogy bérmentesítési anyagokat más-más módon kell feldolgozni egy országgyűjteményben és egy postatörténeti gyűjteményben. A 23. ábrán látható tértivevény jól érvényesül egy postatörténeti anyagban, bár egy országgyűjteményben is szép színfolt.

A 24. ábrán bemutatott szállítólevél, amely egy 35/50-es tévnyomattal és egy 10 filléres bélyeggel van bérmentesítve, elsősorban mint bérmentesítés érdekes, mert a 60 f-es díjtétel bizonyítéka a felhasználás természetes voltának. Ez pedig elég ritka, hiszen a számtévnyomat elsősorban használatlanul maradt fenn. Nem valószínű, hogy bérmentesítés jellegű bemutatása egy országgyűjteményben kevésbé lenne értékes, mint használatlan megfelelője. Egy országgyűjtemény bélyegeit a postatörténet kapcsolja össze — nem hiszem, hogy ezt ma már bárki is joggal vonhatná kétségbe.

A BÉRMENTESÍTÉSEK ÉRTÉKELÉSE

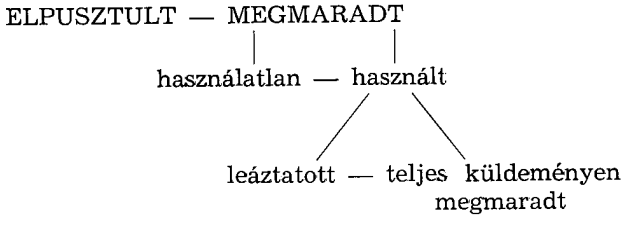
Amint arról már korábban szó volt, a magyarországi bérmentesítések értékelése 1874-ig kellő mélységig kidolgozást nyert. Noha az ezt követő időszakok bérmentesítései nincsenek értékelve, a klasszikus időszak elvei továbbvihetők, és a levélborítékrajzú krajcáros, ill. turulos bélyegek esetében is alkalmazhatók. Aki a

klasszikus bérmentesítések értékrendjével többé-kevésbé tisztában van, későbbi küldemények megítélése esetén sem jöhet nagy zavarba. Persze vannak lényeges aránymódosulások: a klasszikus időszak elején a bélyegár és a levélár közötti különbség jóval kisebb, mint a századforduló időszakában. Egy réznyomatos levél — a 25 kr-os kivételével — általában a bélyeg értékének 2—4-szeresét éri. Levélborítékrajzú bélyegeink bérmentesítései esetén ez 8—10-szeres vagy esetenként jóval magasabb is lehet. Ez persze csak durva közelítés. Épp ezért nagyon időszerű lenne egy 1874 utáni bérmentesítéseket értékelő katalógus kiadása, a 67-es és 71-es kiadásokat értékelő műhöz hasonlóan. Ilyen mélységű munka azonban legfeljebb a korai turulos kiadásokig terjedhet. Az I. világháború és az azt követő időszak bérmentesítései olyan szerteágazóak, hogy azokra legfeljebb a Michel-katalógushoz hasonlóan a feltételezett egyes bérmentesítéseket értékelő árat lehetne megadni. Jelenleg hazánkban a bérmentesítések gyűjtése nincs olyan szinten, hogy egy ilyen jellegű értékelés kellő megalapozottsággal megvalósulhasson.

Talán ezért is célszerű *az elvek és összefüggések* alaposabb feltárása, mert ezek ismeretében sokkal könnyebbé és természetesebbé válik az értékek helyes felmérése.

Térjünk vissza az 1914 utáni bélyegkiadások elemzésére.

Ha képzeletben megpróbáljuk nyomon követni egyes bélyegeink előállítás utáni sorsát, akkor a kibocsátás utáni példányszámot az alábbi módon bonthatjuk fel:

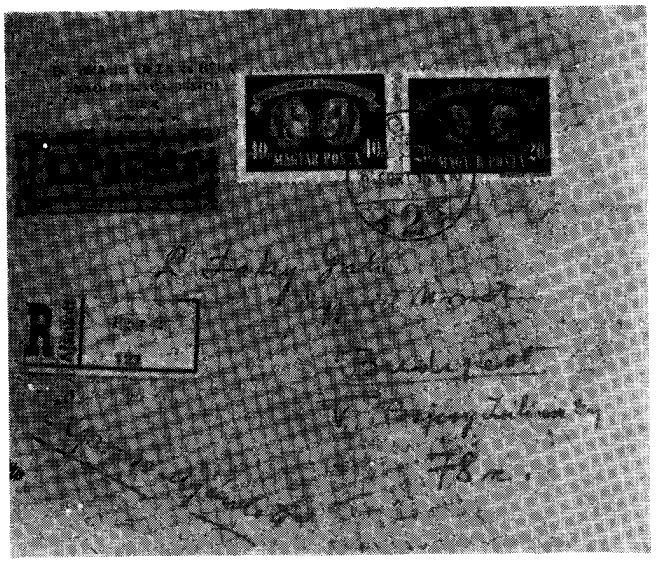

24. ábra: 50 filléres bélyegként felhasznált 35/50-es tévnyomat szállítólevélen

részekre. Próbáljuk ezeket az arányokat megbecsülni az alábbi bélyegeknél: kőnyomatos 5 kr-os, 1888-as 3 Ft-os, 1913-as turulos 6 f-es, Tanácsköztársaság sor (felülnyomott), Keskeny Madonna 1 P-s, Vértanúk sor, az 1946-os 5 bilpengős és az I. festmény sor. A becslésben segítségünkre lehet az árjegyzéki ár, a szakirodalom és a tapasztalat.

Következtetésünk végcélja a „teljes küldeményen megmaradt" mennyiség megbecsülése, ehhez viszont elsősorban a használatlan és használt bélyegek arányát kellene ismernünk. Beláthatjuk, hogy a forgalmi bélyegeknél a használt, az alkalmiaknál inkább a használatlan a logikus és elméletileg gyakoribb előfordulási forma, és természetesen a fordítottja a ritkább. Ezt a viszonyt a katalógusok nem türközik kellőképpen, hiszen az esetleg ritkább használt bélyeg a használatlanból szívességi bélyegzéssel előállítható.

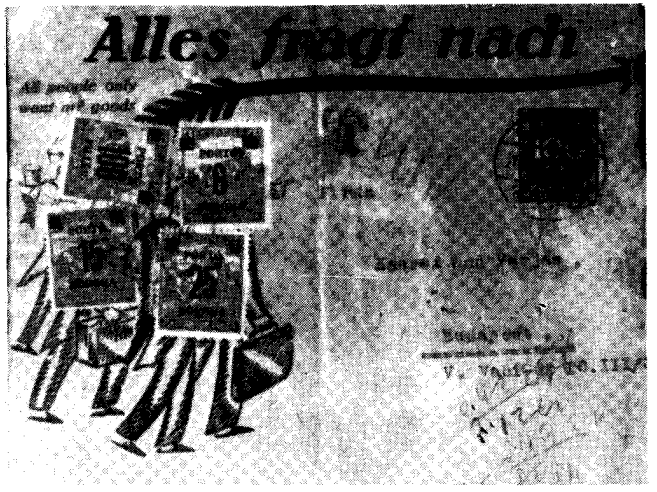
25. ábra: Feláras Vértanúk bélyegekkel bérmentesített expressz-ajánlott levél 1945-ből

Ha a használatlan bélyeg a ritkább, a katalógusok értékelése reálisabb, mint ellenkező esetben, amikor az esetleg sokkal ritkább használt bélyeg legfeljebb azonos ársíkon (pl. a felülnyomott Tanácsköztársaság sor, a S.A.S. sor stb.) mozog. A „megszokott" kivétel az 1945—46-os infláció, ahol az árjegyzék — több-kevesebb következetességgel — a bélyegek egy részénél a használtakat magasabbra értékeli. Ez az árarány korántsem tükrözi a valódi felhasználási arányokat, aminek oka részben az utólagos lebélyegzés lehetősége, részben az, hogy épp ezért a használt bélyeg *nem fejezi ki egyértelműen a felhasználás ritkaságának tényét.*

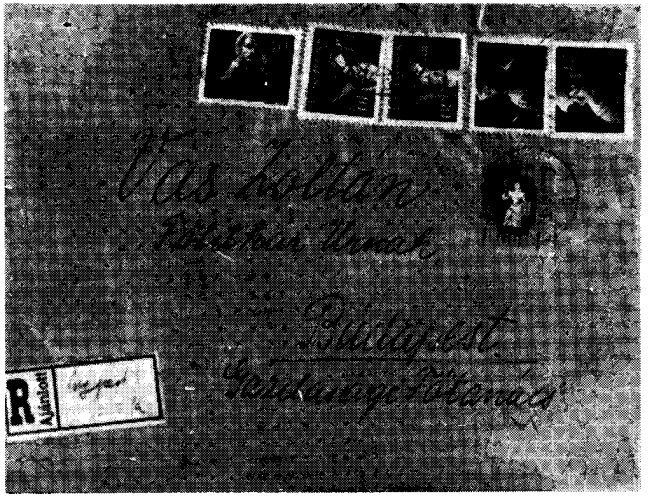
Helyesebb értékrendet kapunk és jobban megközelíthetjük a tényleges arányt a teljes küldeményeken fennmaradt bérmentesítések oldaláról. Lássunk csak egy példát: az árjegyzék az 1921/25-ös kisegítő portó valamennyi kis címletét — az 500 K/2 K-ig bezárólag — a használatlan ár felére, 50 fillérre értékeli. A teljes sorozat használtan 16 Ft. Ugyanakkor a bélyegek teljes küldeményen való előfordulása igen nagy szórást mutat, az azonosan értékelt címletek között több olyan van, amely használtan (tényleges küldeményről leáztatva) igen ritka, következésképpen a kereskedelmi forgalomban levő használt bélyegek zöme szívességi bélyegzéssel van ellátva. A 26. ábrán látható 6 K-s bélyeg az egyetlen, amit a szerző teljes küldeményen ismer. Az sem valószínű, hogy a leáztatott és megmaradt bélyegek arányeltolódása miatt lenne ez így, hiszen a Monográfia IV. kötetéből könnyen megállapítható, hogy a forgalomba kerülés idején már nem is volt a 6 K-s büntetőportónak megfelelő bérmentesítési díjtétel.

Talán sikerült ezzel a példával érzékeltetni, hogy a teljes küldeményen levő bélyeg értékelése sem a használt, sem a használatlan árhoz nem kötődik. A 29. ábrán levő 10 000 K-s Madonna bélyeg levélen feltétlenül értékesebb akár a használatlan, akár a használt bélyegnél. Egy kőnyomatos 5 kr-osra ez már nem mondható el, ott a használatlan bélyeg jóval értékesebb a levélen levőnél.

Az értékelésnél szét kell választani a forgalmi és alkalmi bélyegeket is. Bérmentesítési szempontból az alkalmi bélyegeknél is követelmény a díjhelyes felhasználás. Teljes sorozatok, túlbérmentesített küldeményeken csekély értékűek. Minél kevésbé érezhető egy bérmentesítésen a filatelista szándék, annál pozitívabban bírálhatjuk el. Az alkalmi bélyegek ilyen, címletenkénti, vagy forgalmi bélyegekkel vegyes felhasználásai igen ritkák és értékesek. Ez természetes, hiszen az alkalmi bélyegek elsődlegesen a gyűjtés céljait szolgálták. A fentieket bizonyítja, hogy bár pl. az I. Sportsorozat valamennyi értéke ismert külön-külön, tarifálisan szabályos küldeményen, mégis nagy részükön érződik, hogy mesterséges célzattal bélyeggyűjtő adta postára.

26. ábra: 47 koronával megportózott levél 1923-ból

27. ábra: Ajánlott levél 1947-ből, a Szabadsághőseink sorozat forgalomba kerülésének napján feladva

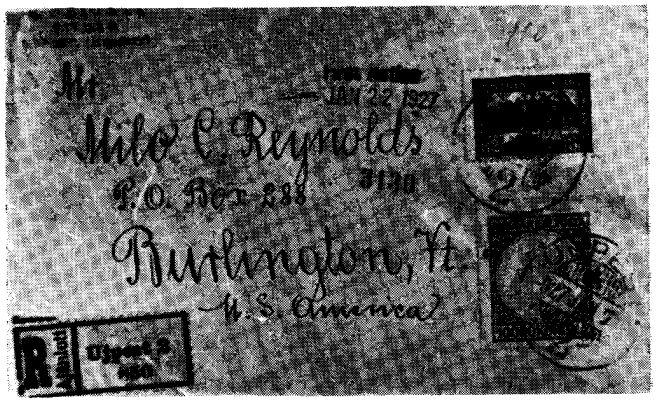
A gyűjtői indíték gyakran megtalálható a forgalmi bélyegek bérmentesítéseinél is. A gyűjtők „ősi" vágya a bélyegek futott levélen való megszerzése: Richter Lajos az 1900-as 3 K-s turulos bélyeget borítékon elküldte saját címére — a felvevő postás a feladó kívánságára létrejött túlbérmentesítés tényét rávezette a levélre. Az 1904-es borvörös 50 f-es külföldi ajánlott levélen futott példányáról — amely címnyomozás után visszatért a feladóhoz — csak akkor derül ki, hogy bélyeggyűjtő szándékosan rossz címre küldött levele, amikor egy másik hasonló is előkerül. Értéktelen „csinálmányok" viszont pl. a felülnyomott Tanácsköztársaság sorok bérmentesítés-utánzatai, vagy pl. a „Billiós" (galambos) teljes sorok postán soha nem futott, utólagosan „készített" levél-utánzatai.

A gyűjtők kárára történt hamisítás veszélye azoknál a forgalmi bélyegeknél áll fenn, amelyek rövid ideig voltak forgalomban és ezért használtan ritkábbak, mint használatlanul (a már említetteken kívül ilyenek a tábori postai és megszállási bélyegek). Nem leértékelése a 27. ábrán látható — egyébként elsőnapos és vegyes bérmentesítésű — levélnek, ha megállapítjuk róla, hogy minden bizonnyal bélyeggyűjtő küldte, de mégsem értékelhetjük úgy, mint például a 28. ábrán bemutatott másfél koronás díjjegyes levelezőlapot, amit feladója kilencféle aratós és parlamentes bélyeggel 150,5 koronára egészített ki (a külföldi lap díja 150 korona volt), és amely szemmel láthatóan nem bélyeggyűjtő, hanem a bérmentesítési díjat aprólékosan kiszámító egyén küldeménye (a fél koronás túllépést nem értékelhetjük túlbérmentesítésként).

Ugyanígy nem vitathatjuk a 29. ábrán látható igen ritka bérmentesítési változat természetes voltát, noha 2 fillérrel azon is több bélyeg van, mint amennyit a díjtétel megkívánt (a túlsúlyos külföldi ajánlott levél díja 1 P 10 f lett volna, a 10 000 K és a 32 f átszámított összege viszont 1 P 12 f). Ennek oka valószínűleg az volt, hogy a borítékon a címzés mellett kevés hely maradt a bélyegek számára.

28. ábra: Másfél koronás díjjegyes levelezőlap 150,5 koronára (150 K-s díjtétel) kiegészített bérmentesítése

29. ábra: Korona—fillér vegyes bérmentesítés 1927-ből (a 10 000 K-s Koronás Madonna levélen igen ritka)

Láthatjuk tehát, hogy az 1914 utáni bérmentesítések értékelése ugyancsak azok előfordulásának valószínűségétől függ, de fontos szempont a küldemények természetes, rendeltetésszerű volta is, ami a klasszikus időszakban nem játszott szerepet. A XX. századi bérmentesítések rendkívül sokfelé ágazó, gazdag területeinek felderítésével megteremtődne a bérmentesítések gyűjtésének folytonossága.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az 1817-es bérmentesítési szabályzat

PÁKOZDI LÁSZLÓ

Postatörténeti anyagok feldolgozása az elmúlt évtizedekben egyre kedveltebbé vált a filatelisták körében. Az elmúlt századok postajáratait, a postahivatalok kezelési és bérmentesítési módjait ismertető tanulmányok a filatelisták egy részének figyelmét nem utolsósorban erre a területre irányították.

Postatörténeti gyűjtemények a nagy nemzetközi kiállításokon is egyre gyakrabban szerepelnek és nagy kedveltségnek örvendenek. Eredményességük vetekszik a legrangosabb bélyeggyűjteményekkel.

Nem lenne azonban helytálló az a feltételezés, hogy a postatörténet csak a múlt századdal, vagy a még korábbi időkkel áll csak kapcsolatban. Példa erre az 1944/45-ös magyar postatörténet, amelyről ismerettel eddig csak a lelkes filatelisták kutatómunkáiból rendelkezünk.

A postatörténet fogalmának pontos körülhatárolása még várat magára. A témák gazdagságából adódó feldolgozások ugyan már ma is sok részadatot tartalmaznak, de átfogó összefoglalásuk, egyértelmű rendszerezésük még nem megoldott. Ezeknek köre a következő években még nyilvánvalóan bővülni fog.

Ilyen gondolatok vezettek arra, hogy a közelmúltban kezembe került 1817-es postai bérmentesítési szabályzat ismertetésére vállalkozzam. Az alaprendelet utasításait a korábbi filatelista kutatók ugyan ismerték, de részletes ismertetésére eddig nem került sor, holott az feltehetően segítséget nyújt a korabeli levélanyag feldolgozásához.

A Bécsben, 1817. április 17-én kelt rendelet az Osztrák Császári és Királyi Birodalom tartományaiban — Lombardia és Venezia kivételével — a postai küldemények bérmentesítésére az alábbiakban intézkedett, június 1-i hatállyal.

1. §

A díjtételeket három postaállomásonként (gradus) kellett fizetni. *A belső tartományok* részére hét fokozatot állapítottak meg emelkedő tarifa szerint. A hetedik volt a legmagasabb.

Az idegen tartományok (Lombardia, Venezia) részére öt fokozat volt érvényes, szintén emelkedő tarifa szerint. Ezeknek a leveleknek bérmentesítési díját az országhatár széléig, illetve onnan a kézbesítés helyéig kellett leróni.

2. §

A levelek bérmentesítési díját az érvényben levő pénznemben készpénzben kellett fizetni.

3. §

A belső tartományokban a bérmentesítési díjat a címzett tartozott fizetni (portórendszer).

4. §

Az előbbi megkötés alól kivételt képeztek:

a) Azok az örökös tartományokba szóló levelek, amelyeknek bérmentesítési díját a feladó előre kifizette (francorendszer).

b) A postai költségek alól mentesített személyek, hivatalok leveleit díjmentesen szállították (ex offo levelek).

c) A külső tartományokba szóló levelek bérmentesítési díját a feladáskor kellett fizetni (francorendszer).

5. §

Az utólag fizetendő küldemények gyűjtésére a postahivatalokban kis ládák álltak rendelkezésre. (Ezeket a levélszekrények elődeinek tekinthetjük.)

A feladáskor bérmentesített leveleket a postatiszteknek kellett átadni a bérmentesítési díjjal együtt.

6. §

Amennyiben az utólag fizetendő levelek gyűjtőládájába feladáskor fizetendő levél került, azt a hivatal nem továbbíthatta. Ilyen esetben a címzés másolatát, feltüntetve rajta a feladás keltét, a hivatalban ki kellett függeszteni. A feladónak jogában állt a szállítási díjat pótlólag leróni, vagy a levelet visszavenni. Amennyiben az ilyen levelek továbbítására a feladó nem intézkedett, „közönséges vigyázat alatt" elégették.

7. §

A címzettnek jogában állt a levelek átvételének megtagadása. Ezeket a leveleket a felvevő postahivatalhoz visszaküldték, ahol a címzés másolatát kifüggesztették. A feladó személyének igazolása után a visszaküldeményt átvehette. Az át nem vett leveleket két hónap elteltével elégették.

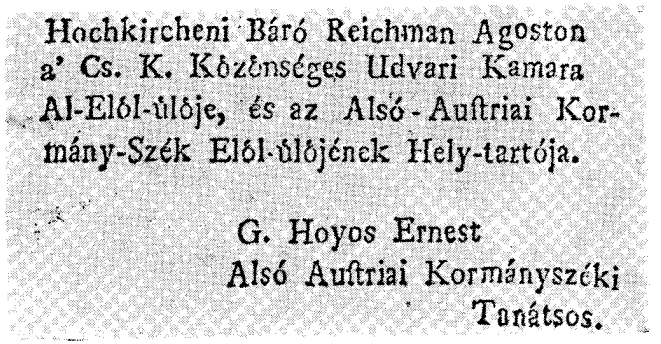
8. §

A címzésben fel kellett tüntetni a rendeltetési helyét, valamint a tartomány nevét is. Amennyiben a rendeltetési hely postahivatallal nem rendelkezett, a legközelebbi postahivatalt kellett feltüntetni.

Mint eredeti kortörténeti színfoltot idézzük a rendelet kibocsátóját összes címével együtt:

„Hochkircheni Báró Reichman Ágoston
a' Cs. K. Közönséges Udvari Kamara
Al-Elöl-ülője, és az Alsó-Austriai Kormány-Szék
Elöl-ülőjének Hely-tartója

G. Hoyos Ernest
Alsó Austriai Kormányszéki
Tanátsos."

Hochkircheni Báró Reichman Agoston
a' Cs. K. Közönséges Udvari Kamara
Al-Elöl-ülője, és az Alsó-Austriai Kor-
mány-Szék Elöl-ülőjének Hely-tartója.

G. Hoyos Ernest
Alsó Austriai Kormányszéki
Tanátsos.

Az 1817-es rendelet során megváltoztak a postai tarifák is. Az egyszerű féllatos levél szállítási díja zónánként 6 krajcár lett. Az ajánlási díjat 4 krajcárban állapították meg. A tértivevényért a megfelelő zóna utáni díjat kellett fizetni.

Megszűnt a korábbi félportós rendszer, amelynél a szállítási díjat fele-fele arányban a feladó és a címzett viselte. A viteldíjat a rendelet 3. és 4. §-a értelmében a továbbiakban vagy a címzett, vagy a feladó egyenlítette ki.

Az ajánlási díjat és a tértivevény díját a levél feladásakor a feladó tartozott kifizetni.

Rendeződtek az egységes kezelési jelzések is. A feladó által bérmentesített (franco) leveleket a címoldalon kétszer, átlós irányban át kellett húzni és a bérmentesítési díjat a hátoldalon fel kellett jegyezni. Kezdetben a bérmentesítés megtörténtét maga a feladó tüntette fel a címoldalon „franco" (bérmentesítve) felirattal. Később a hitelesség céljából maguk a postahivatalok alkalmaztak ilyen szövegű bélyegzőt. A bélyegzőkön igen ritkán a helynév is szerepelt. Ilyen bélyegzőt 1850-ig 24 db-ot ismerünk.

Portós (utólag fizetendő) leveleknél a címoldalt nem húzták át, hanem itt tüntették fel a beszedendő bérmentesítés összegét.

Ajánlott leveleknél a fizetendő díjat törtszámmal jelölték. A számlálóban a levéldíjat, a nevezőben az ajánlási díjat tüntették fel.

Az egységes kezelési módra azért volt szükség, hogy a kézbesítő hivatal pontos képet kapjon a levél bérmentesítéséről.

Egy évvel később, 1818-ban újból szabályozták a hivatalos (ex offo), a díjmentesen továbbított küldemények szállítási rendjét. A hivatalok megkapták a portómentesen levelező hivatalok, személyek névsorát. Ezek egymással díjmentesen levelezhettek. Ha magánszemélyhez intéztek levelet, akkor a címzett a teljes viteldíjat fizette. Ellenkező esetben a magánszemély félportót fizetett. Amennyiben a levél teljesen portómentes volt, a levél címoldalát keresztben áthúzták, s rajta csak a súlyt jelölték meg latban.

A FRANCO (bérmentesítve) feliratú helybélyegzőket, valamint a FRANCO feliratú jelzőbélyegzőket 1820 után kezdték alkalmazni a feladó által bérmentesített leveleken. Ezeket a bélyegzőket a XIX. századi készpénz-bérmentesítési hely-keletbélyegzők és jelzőbélyegzők őseinek tekinthetjük.

PORTO feliratú helybélyegzőt csak egyet ismerünk. Lippán használták.

1819-ben már nyomtatványok (kurrens) szállításával is találkozunk. Ezeket a posta a rendes viteldíj egyharmadáért szállította.

Hírlapokat a posta ez időben is évi átalánybér ellenében szállított.

A csomagok szállítása kocsipostával történt. Ennek külön tarifája volt. Ebben az időben tették kötelezővé a csomagszállító-levél használatát. A viteldíjat erre jegyezték fel.

Ezek a szállítási rendelkezések 1850-ig voltak érvényben. A Bécsben, 1850. március 26-án kelt új postarendelet már a postabélyegek rendszeresítése előtt újból szabályozta a szállítási feltételeket, valamint a bérmentesítési díjakat.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

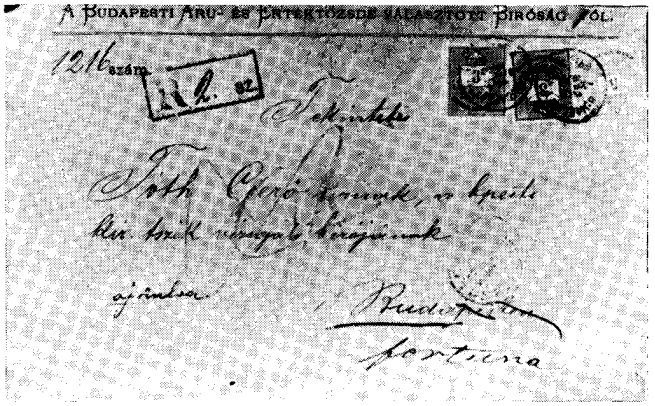
SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

A levélborítékrajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései*

HARKÁNYI ISTVÁN

Több mint huszonöt évig voltak forgalomban a levélborítékrajzú bélyegek, nem csoda, hogy páratlanul nagy változatosság, a különlegességek sokasága jellemző rájuk. Papír-, nyomás-, fogazatkülönlegességeiket felsorolni sem könnyű, gondoljunk csak a metszetjavítások egyedülálló gazdagságára, vagy az ívrekonstrukciókra. De igen sok érdekességet, sok ritkaságot találhatunk felhasználásuk terén, a bélyegzések és bérmentesítések között is. Az alábbiakban ez utóbbit, a színes- és feketeszámú krajcáros bélyegek szabályos bérmentesítéseit fogjuk tárgyalni.

1. ábra: II. súlyfokozatú helyi ajánlott levél (11 kr) vízjeles és vízjel nélküli 3 kr-ossal

A postai küldemények leggyakoribb formái a levelek, a levelezőlapok, nyomtatványok, tudakozványok, tértivevények, csomagpostai küldemények szállítólevelei, posta-utalványok, posta-utánvételi jegyek, pénzeslevelek, táviratlapok stb. Ezek egy része levélszerű, másik része okmányszerű küldemény. Az előbbieknél magát a küldeményt, utóbbiaknál a küldemény kísérő okmányát bérmentesítették. Külön csoportot képeznek az újságbélyeggel bérmentesített újság- és újságmelléklet küldemények.

A bérmentesítéseket az egyes küldeményfajták szerint, történeti-időrendi sorrendben tárgyaljuk.

Levelek és levelezőlapok

A levélborítékrajzú bélyegek érvényességi idejének kezdetén a levelek és levelezőlapok postai díjszabása (krajcárban) az az I. táblázat szerinti volt [1] [2]:

* A MABEOSZ és a PDK pályázatára beküldött tanulmány.

2. ábra: II. súlyfokozatú távolsági ajánlott-expressz levél (35 kr)

250 g-nál súlyosabb levelek nem lehettek, azokat visszaküldték a feladónak. A fenti díjtételek kisebb változásokkal érvényben maradtak 1888-ig.

A belföldivel azonos díjszabás volt érvényben Ausztriával, Liechtensteinnel, Németországgal és 1890-től lényegében Bosznia-Hercegovinával folytatott postai forgalomban is.

A levél eddigi első súlyhatárát 1882-ben 15 g-ról 20 g-ra emelték fel belföldi, ausztriai és 1890-től bosznia-hercegovinai viszonylatban, az egyébként belföldi tarifával azonos németországi forgalomban azonban 15 g maradt a súlyhatár. Bosznia-Hercegovina a novibazári pasalik nélkül értendő, ide UPU-díjszabás volt érvényben.

1884-ben portómentes levelezőlapok jelentek meg 10 darabonként 2 kr árban, ezek a portómentességi záradék (a portómentesség jogcímének) feltüntetése mellett díjmentesen, bélyeg nélkül voltak feladhatók. Engedélyezték a magánfelek által forgalomba hozott levelezőlapok használatát is. Elrendelték, hogy a bírósági levelek ajánlási díj nélkül is ajánlottan kezelendők, ha azokra a portómentességi záradékot ráírták.

A portómentességi záradékot, azaz a portómentesség jogcímét — egy 1877-es postai rendelet szerint — a gyorsabb továbbíthatóság érdekében csak magyarul lehetett feltüntetni. A címzés ugyanis lehetett idegen nyelvű és ha azt a felvevő postahivatalban nem értették, akkor a küldeményt a továbbíthatóság érdekében Budapestre kellett felküldeni és ez természetesen késedelemmel járt és igénybevételt jelentett a postának.

1885 decemberében jelent meg az a rendelet, hogy a bélyeget a levél jobb felső sarkába kell ragasztani. Ezt azonban csak tájékoztatásnak lehet tekinteni, mert büntető záradékot nem tartalmazott, így figyelmen kívül hagyásának semmi következménye nem volt, amint azt a fennmaradt leveleken levő bélyegek sokféle felragasztási módja is tanúsítja.

1888 októberében jelent meg a posta rendelete a hirdetményes levelezőlapokról. Ezek 1 kr-ért voltak kap-

I. táblázat

Küldeményfajta	Egyszerű		Ajánlott		Expressz		Ajánlott-expressz	
	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági
Bérmentes levél vagy levelezőlap	—	—	5	10	15	15	20	25
Levelezőlap	2	2	7	12	17	17	22	27
Levél 15 gr-ig (I. súlyfokozat)*	3	5	8	15	18	20	23	30
Levél 15—250 gr-ig (II. súlyfokozat)	6	10	11	20	21	25	26	35

* A korábbi díjszabások alapja a lat (17,5 g) volt.

hatók, egy kr-t a hirdetményt feladó cég fizetett. Ezeket a levelezőlapokat kezdetben legalább 50 000 példányban kellett megrendelni. 1889-ben a legkisebb példányszámot 5000-re szállították le, 1892-ben pedig előírták, hogy az elárusítóhelyeknek hirdetniük kell, hogy ott hirdetményes levelezőlapok kaphatók. Nyilvánvalóan nem volt nagy keletjük, mert ezt a levelezőlap-formát 1898 októberében megszüntették.

Az eddigi ajánlási bélyegző helyett 1890 februárjában ajánlási ragjegyeket rendszeresítettek. Szabály szerint a cím felett a levél közepére kellett ragasztani, de ezt a rendelkezést is ritkán tartották be (jól látható ez az 5., 7. és 8. ábrán).

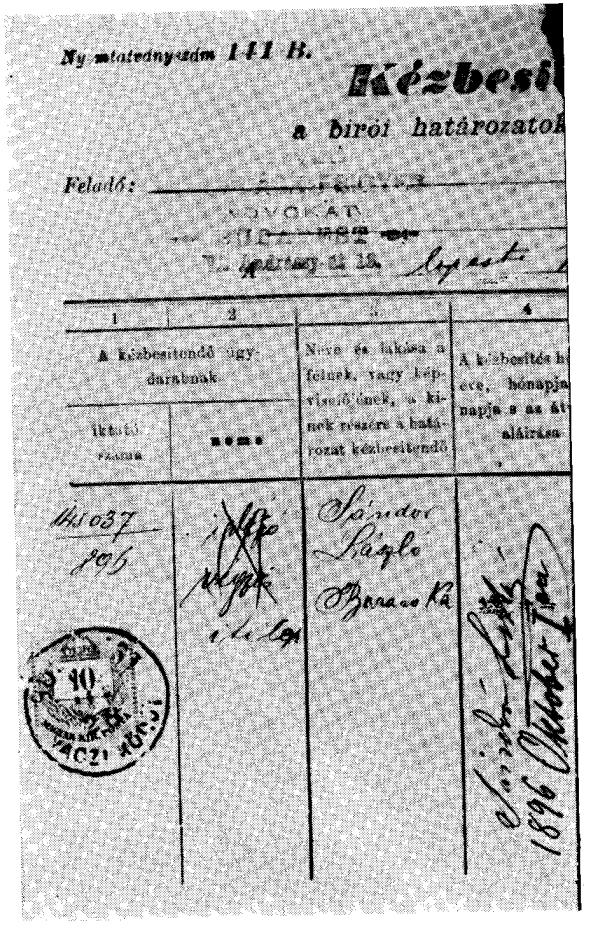
Bírósági végzést tartalmazó iratok 1890. július 18-tól kezdve levélként, bélyeggel bérmentesítve továbbíthatók voltak a postán, ha az alperes székhelyén postahi-

II. táblázat

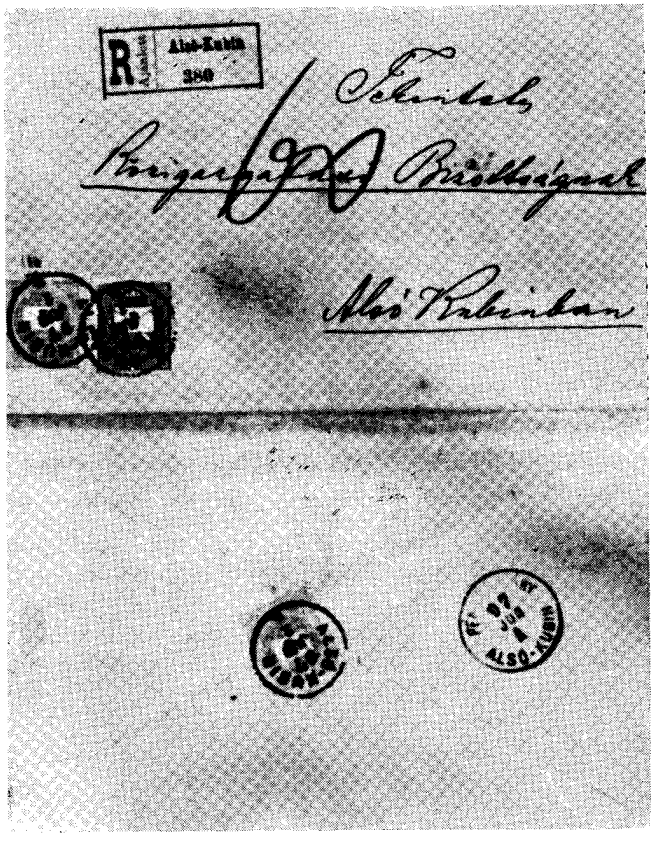
Küldeményfajta	Egyszerű		Ajánlott		Expressz		Ajánlott expressz		Ajánlott tértivevénnyel		Ajánlott expressz tértivevénnyel	
	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági
Bérmentes levél vagy levelezőlap	—	—	5	10	15	15	20	25	10	20	25	35
Levelezőlap	2	2	7	12	17	17	22	27	12	22	27	37
Levél 20 gr-ig (I. súlyfokozat)	3	5	8	15	18	20	23	30	13	25	28	40
Levél 250 gr-ig (II. súlyfokozat)	6	10	11	20	21	25	26	35	16	30	31	45

vatal volt. Ilyen végzésnek egy részét mutatja a 3. ábra.

A bérmentesítések szempontjából nagyon fontos az 1892. május 24-én kelt rendelet, mely előírja, hogy a tértivevényeket a rendeltetési hely postahivatala állít-

3. ábra: Postai úton továbbított bírói végzés

4. ábra: Helyi ajánlott levél tértivevénnyel (13 kr)

sa ki; tehát ezentúl a tértivevény díját csak a levélen (vagy levelezőlapon) lehetett leróni. Ez a rendelkezés az ausztriai és bosznia-hercegovinai forgalomban is érvényes volt, kivételt csak az erre felhatalmazott bíróságok képeztek, ezek továbbra is maguk állították ki a tértivevényt. Ezzel a levelek és levelezőlapok díjtáblázata a II. táblázat szerint módosult.

III. táblázat

Küldeményfajta	Egyszerű		Ajánlott		Expressz		Ajánlott expressz		Ajánlott tértivevénnyel		Ajánlott expressz tértivevénnyel	
	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági
Bérmentes levél vagy levelezőlap	—	—	5	10	15	15	20	25	10	20	25	35
Levelezőlap	2	2	7	12	17	17	22	27	12	22	27	37
Levél 20 gr-ig (I. súlyfokozat)	3	5	8	15	18	20	23	30	13	25	28	40
Levél 250 gr-ig (II. súlyfokozat)	6	10	11	20	21	25	26	35	16	30	31	45
Levél 500 gr-ig (III. súlyfokozat)	9	15	14	25	24	30	29	40	19	35	34	50

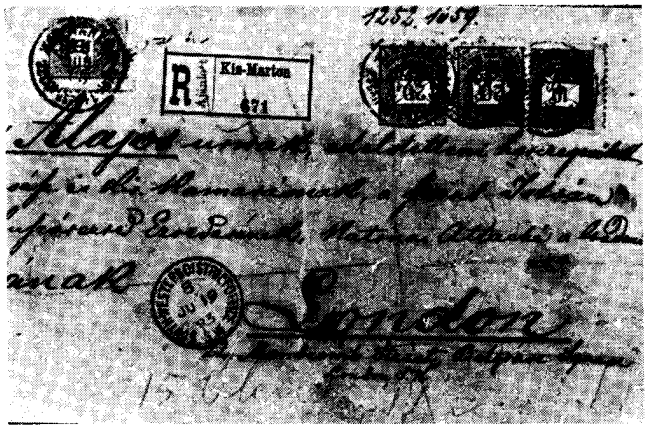
Megjegyzendő, hogy a tértivevényt is bérmentesítő levelek (a fenti táblázat négy jobb oldali oszlopa) nagyon ritkák.

Újabb jelentős bérmentesítés-változást jelentett az 1892. június 22-én megjelent postai rendelkezés, mely szerint a belföldi forgalomban a levelek felső súlyhatárát 500 g-ra emelték fel. A legnagyobb levélméret 30 × 20 × 10 cm. A levelek és levelezőlapok bérmentesítési táblázata ezzel a III. táblázat szerint alakult (az új tarifák az utolsó sorban).

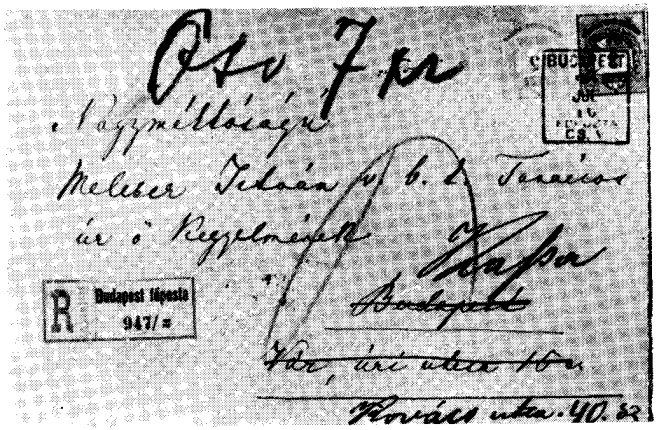
A közölt táblázatokból kitűnik, hogy 1892. júniusa után 4 kr kivételével 1 kr és 31 kr között minden krajcárérték előfordulhatott a belföldi levélszerű bérmentesítéseknél, sok érték többféle küldeményfajtán is, és a 34, 35, 37, 40, 45 és 50 kr-os bérmentesítés is lehetséges volt. Külföldi leveleknél azonban ezeknél jóval nagyobb bérmentesítések is előfordulhattak, mert az UPU levélkategóriák 15 g-onként emelkedtek 10 kr-ral (lásd a VI. táblázatot). Természetesen a táblázatokban található bérmentesítések közül egyesek ritkák, sőt kivételesek, némelyik bérmentesítésből esetleg nem is maradt ránk példány, ugyanis a levélrajzú bélyegek túlnyomó részét — sajnos — leáztatták.

Elégtelenül bérmentesített küldeményeket 1892 szeptemberétől pótportóval kellett ellátni, ha pedig a legnagyobb súlyhatárt túlhaladták, akkor csomagként kellett kezelni, de a feladónak visszaküldeni nem volt szabad, ha az elkerülhető volt. A címzett továbbutazása miatt továbbküldött leveleket is újabb bérmentesítéssel kellett ellátni, ennek hiányában megportózták azokat. A portózott küldeményekről nemrég jelent meg hazai cikk [3], itt csak arra kívánunk rámutatni, hogy túlbérmentesített küldemények is előfordultak és ezek a portózottaknál sokkal ritkábbak.

1898. december 22-én megengedték, hogy a külföldre címzett levelezőlapok címoldalán is lehet ábra. A belföldre címzett lapokra ez nem vonatkozott. 1899 októberében szabályozták a nagyalakú belföldi levelezőlapok díjszabását: 30 × 20, illetve 35 × 15 mérethatár alatt a levéldíjszabás volt rájuk érvényes, e méretek fölött pedig csomagdíjszabás.

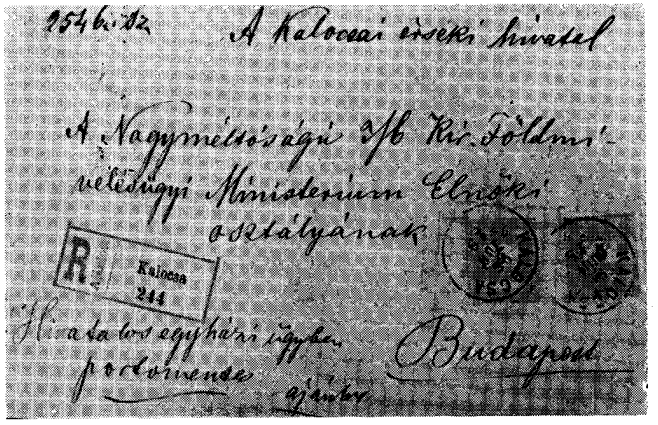
5. ábra: 60 kr-os külföldi (UPU) levélrész (V. súlyfokozatú ajánlott levél)

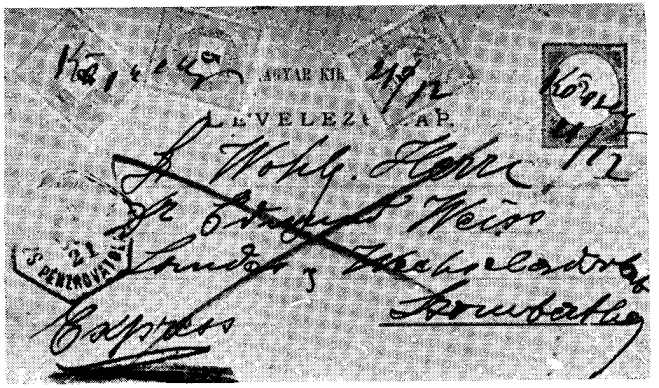
7. ábra: Helyi ajánlott levél (8 kr) továbbküldve és a 7 kr bérmentesítés-különbség portóként kiróva

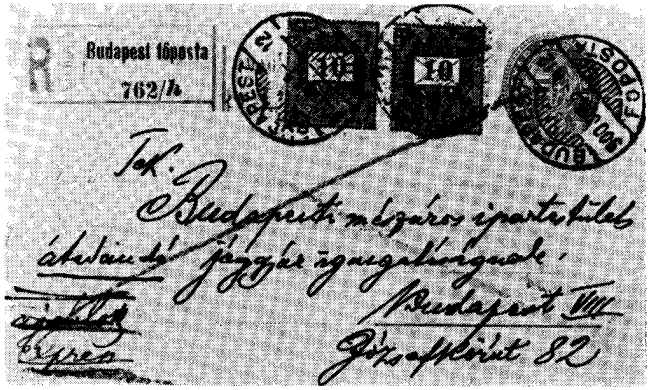
6. ábra: Helyi 3 kr-os, majd távolsági 5 kr-os portóval továbbküldött levél

8. ábra: Hivatalból portómentes távolsági ajánlott-levél (10 kr)

9. ábra: Expressz levelezőlap (17 kr)

10. ábra: Helyi ajánlott-expressz levél (23 kr)

Nyomtatványok

A levélborítékrajzú bélyegek érvényességi idejének elején a nyomtatványok díjszabása a IV. táblázat szerinti volt [1] [2]:

11. ábra: III. súlyfokozatú távolsági ajánlott levél (25 kr)

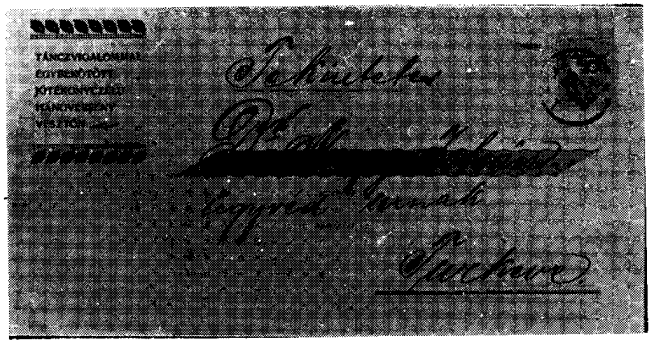
Nyomtatvány (IV. táblázat)

50 g-ig	2 kr
50— 250 g-ig	5 kr
250— 500 g-ig	10 kr
500—1000 g-ig	15 kr

1889-ben belföldi viszonylatban leszállították a nyomtatványok legkisebb súlyfokozatának — 10 g súlyhatár alatt — postai díjszabását 1 kr-ra. 50 g-os súlyhatárig maradt az eddigi 2 kr-os díjszabás. A nyomtatványok (hirdetmények) zöme azonban az 1 kr-os díjszabás alá esett. A belföldi díjszabás ekkor az alábbiak szerint módosult:

Nyomtatványok (1889-től) (V. táblázat)

10 g-ig	1 kr
10— 50 g-ig	2 kr
50— 250 g-ig	5 kr
250— 500 g-ig	10 kr
500—1000 g-ig	15 kr

12. ábra: II. súlyfokozatú nyomtatvány (2 kr) 1889 után

Az Ausztriába és Németországba címzett (még mindig kedvezményes) nyomtatványok legalacsonyabb díjszabása 2 kr maradt 50 g súlyhatárig, az 1 kr-os nyomtatványokat kíméletlenül (és indokolatlanul is) megportózták, mint azt a 13. ábra mutatja. (Bruck a. d. Leitha a Lajta mellett éppen az akkori határ osztrák oldalán volt, Bruck-újfalu pedig szintén a Lajta mellett, de a határon belül feküdt.)

1890 májusában a nyomtatványtarifát kibővítették: 50—150 g súlyhatárok között 3 kr lett a díjszabás. Ez a díjtétel Ausztriába és Németországba is érvényes volt (az 1 krajcáros díjszabás nem). 1890-től kezdve tehát a belföldi nyomtatványtarifa a következő:

Nyomtatványok (1890-től) (VI. táblázat)

10 g-ig	1 kr
10— 50 g-ig	2 kr
50— 150 g-ig	3 kr
150— 250 g-ig	5 kr
250— 500 g-ig	10 kr
500—1000 g-ig	15 kr

A nagyobb súlyú, nem levelezőlap vagy levél alakú nyomtatványok jelenlegi előfordulása, fennmaradása

13. ábra: Ausztriában indokolatlanul megportózott 1 kr-os (I. súlyfokozatú) nyomtatvány

valószínűtlen, 1890-től a második súlyfokozatú, tehát 2 kr-os nyomtatvány is viszonylag ritka.

Tudakozványok

A tudakozványok (reklamációk) olyan kétirányú, oda- és visszaküldött levelek voltak, amelyekben a feladó valamilyen rovatolt (nyilvántartott) postai küldemény sorsa iránt érdeklődött. Erről az illetékes fogadó postahivatal kötelessége volt a feladót tájékoztatni a tudakozvány visszaküldésével. Bérmentesítésük ennek megfelelően a levéldíjszabás kétszerese, tehát belföldre (valamint Ausztriába, Liechtensteinbe, Németországba 1890-től Bosznia-Hercegovinába is) 10 kr volt.

Külföldi levélszerű bérmentesítések

Az előző bekezdésben felsorolt államokon kívül kedvezményes, de a belföldinél magasabb postai díjszabás volt érvényben az alábbi európai államokban:

(VII. táblázat)

	levél 15 g-onként	levelező-lap	nyomtatvány 50 g-ig	megjegyzés
Luxemburg	10	2	2	
Montenegro	7	—	2	
Románia	10	4	3	határszéli forgalomban belföldi levéltarifa
Szerbia	5	2	2	

Ajánlási díj és tértivevény díja 10—10 kr volt mindegyik országba. Bérmentesítetlen levelek portódíja a levéldíjszabás kétszerese volt. Expresszdíj csak később, fokozatosan lépett életbe, 1886-ban már mind a négy államba lehetett expresszlevelet küldeni 15 kr expresszdíjjal.

Franciaország kivételével minden európai állam, továbbá az Egyesült Államok, Egyiptom és Törökország kezdettől (1875) fogva tagja volt az Egyetemes Postaegyesületnek, az UPU-nak (Union Postal Universelle), más államok később és fokozatosan csatlakoztak az UPU-hoz. Ezekbe a postaegyesületi államokba az alábbi díjszabások voltak érvényben:

VIII. táblázat

Levelező-lapok	Levelek 15 g-onként	Nyomtatványok 50 g-ig
5 kr	10 kr	3 kr

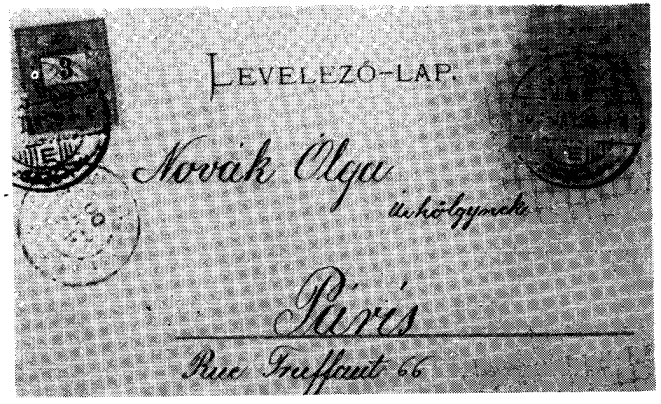
14. ábra: I. súlyfokozatú külföldi (UPU) ajánlott levél (20 kr)

A bérmentetlen levelek portója 15 g-onként 20 kr volt. Ajánlási díj 10 kr volt, a tértivevény díja is 10 kr, ahova az lehetséges volt. Expresszkézbesítés 1886-ban Belgiumba, Dániába, Hollandiába, Svájcba, Svédországba, Argentínába, Chilébe, Egyesült Államokba, Japánba, Salvadorba és Sziámba volt lehetséges 15 kr expresszdíj ellenében.

Franciaországba kezdetben az alábbi postai díjszabás volt érvényben:

IX. táblázat

Levelek 10 g-onként	Levelező-lapok	Nyomtatványok 50 g-ig
25 kr	25 kr	6 kr

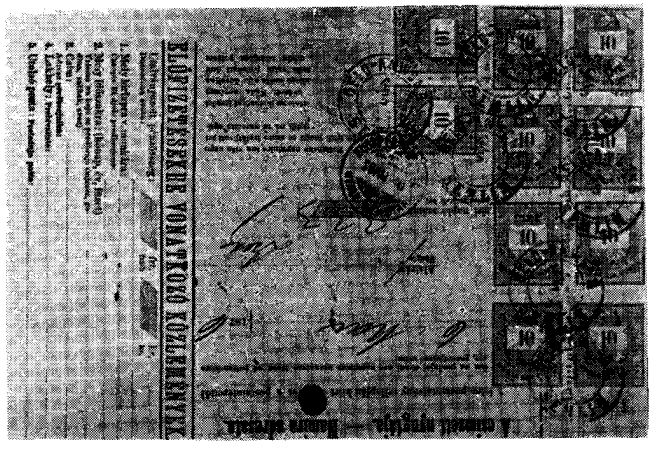

15. ábra: Külföldi (UPU) levelezőlap (5 kr)

Ajánlási díj 21 kr. Tértivevény és expresszkézbesítés Franciaországban egy ideig nem volt. Franciaország 1876 áprilisában már tagja volt az UPU-nak a 14. ábrán látható levél tanúsága szerint, de expresszkézbesítés még 1886-ban sem volt.

16. ábra: 5000 Ft-os pénzutalvány előlapja és hátlapja (180 kr)

A nem postaegyesületi országok postai díjszabása igen változó volt, esetenként függött a szállítás útvonalától is, túlnyomórészt legalább mintegy 3—5-szöröse volt az UPU-tarifának.

Posta-utalványok

A levélborítékrajzú bélyegek érvényességi idejének kezdetén az alábbi postautalvány díjszabás volt érvényben.

Postautalványok (X. táblázat)

10 Ft-ig	5 kr
10— 50 Ft-ig	10 kr
50— 100 Ft-ig	15 kr
100— 500 Ft-ig	30 kr
500—1000 Ft-ig	60 kr
1000—2000 Ft-ig	90 kr
2000—3000 Ft-ig	120 kr
3000—4000 Ft-ig	150 kr
4000—5000 Ft-ig	180 kr

17. ábra: Utánvételes utalvány 10 Ft alatt (16 kr)

A belföldi pénzutalványozás díjszabása 1878-ban megváltozott, kisebb díjtételeknél csökkent, nagyobbaknál növekedett az alábbi (XI.) táblázat szerint. 1879-ben értékjegy nélküli utalványokat adtak ki darabonként $^1/_2$ kr áron.

Postautalványok (XI. táblázat)

5 Ft-ig	5 kr
5— 50 Ft-ig	10 kr
50— 150 Ft-ig	20 kr
150— 300 Ft-ig	30 kr
300— 500 Ft-ig	50 kr
500—1000 Ft-ig	100 kr
1000—2000 Ft-ig	150 kr
2000—3000 Ft-ig	200 kr
3000—4000 Ft-ig	250 kr
4000—5000 Ft-ig	300 kr

1892 júniusában a fenti díjtételeket a kisebb díjtételeknél leszállították belföldi és ausztriai viszonylatban a XII. táblázat szerint, a nagyobb díjtételek azonosak a XI. táblázatban közöltekkel.

Postautalványok (1892-től) belföldre és Ausztriába (XII. táblázat)

— 10 Ft-ig	5 kr
10— 50 Ft-ig	10 kr

Bosznia-Hercegovina, Törökország, Németország és Luxemburg viszonylatában az alábbi díjtételek voltak érvényben:

Posta-utalványok (kedvezményes külföld) (XIII. táblázat)

— 20 Ft-ig	10 kr
20— 30 Ft-ig	15 kr
30— 40 Ft-ig	20 kr
40— 50 Ft-ig	25 kr

Európába az alábbi, XIV. táblázat szerinti díjtételek voltak érvényesek:

Posta-utalványok (egyéb külföld) (XIV. táblázat)

— 20 Ft-ig	10 kr
20— 50 Ft-ig	20 kr
50— 150 Ft-ig	40 kr
150— 300 Ft-ig	60 kr
300— 500 Ft-ig	100 kr

Az Egyesült Államokba és Kanadába a XV. táblázat szerinti díjtételek voltak érvényben:

18. ábra: Szállítólevél (126 kr) 4 db 30 kr-os bélyeggel

Posta-utalványok (Egyesült Államok, Kanada)
(XV. táblázat)

—	10 Ft-ig	10 kr
10—	20 Ft-ig	20 kr
20—	30 Ft-ig	30 kr
30—	40 Ft-ig	40 kr

Posta-utánvételi jegyek

Utánvételes utalványozás a posta-utánvételi jegyekkel történt. Ennek díjtételeit a XVI. táblázat tartalmazza 1874-től.

19. ábra: Távolsági ajánlott levelezőlap 12 kr-os bélyeggel

(XVI. táblázat)

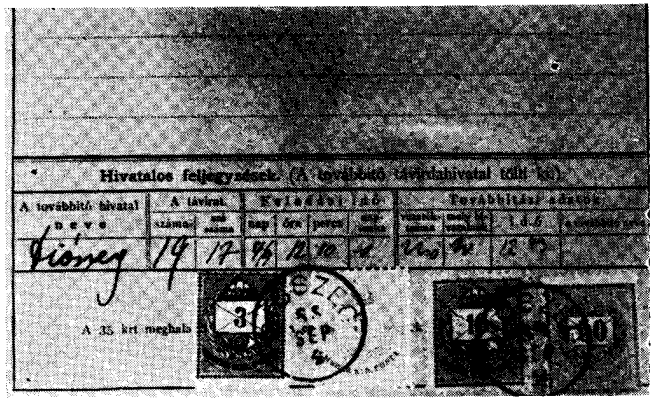
Utánvételes utalványozás 10 Ft-ig	16 kr
további 5 Ft-onként (15— 50 Ft-ig) további	3 kr
további 5 Ft-onként (50—500 Ft-ig) további	2 kr

Az utánvételes utalványozás díjszabását 1883-ban 10 kr-ral minden díjtételnél leszállították.

Postai szállítólevelek

Az addigi készpénzzel való bérmentesítés helyett 1888 júniusától a kocsipostai küldemények (postai szállítólevelek) és távírdadíjak bélyegekkel, ahogy akkor mondták frankójegyekkel voltak bérmentesítendők. E célra 1, 8, 12, 15, 24, 30, 50 kr; valamint 1 Ft és 3 Ft értékű bélyegeket bocsátottak ki.

A „Postai és Távirdai Rendeletek Tára" vonatkozó száma felhívta a postahivatalok figyelmét arra, hogy az 1 Ft-os és 3 Ft-os címletből csak akkor rendeljenek, ha azokból sok fogyna. Ez is oka viszonylagos ritkasá-

20. ábra: Táviratlap (68 kr) négyszínű bérmentesítése

guknak. A kocsipostai küldeményeket 10 Ft alatt kellett bélyegekkel bérmentesíteni, azon felül készpénzzel, de ha már felragasztották a 10 Ft feletti értéket, akkor azt el kellett fogadni.

Az újonnan kibocsátott címletek közül az első kettő összege 1 + 8 kr = 9 kr, valamint az összes 50 kr alatti címlet osztható hárommal a távírdai és kocsipostai bérmentesítések követelményeinek megfelelően. A két leggyakoribb szállítólevél díjtétel, a 18 és 21 kr-os, 10 + 8, illetve 20 + 1 kr-ként volt könnyen bérmentesíthető az újonnan kibocsátott címletek segítségével. Az 1 kr-os címletre kezdetben — 1889 előtt — a terjedelmes csomagokra fizetendő pótdíj lerovásához is szükség lehetett, vagy pedig már 1888-ban elhatározták a nyomtatványtarifa leszállítását a legkisebb súlykategóriában, de ezt Ausztriával és Németországgal közösen szándékozták végrehajtani és csak miután azok nem csatlakoztak, léptették életbe később (1889-ben) belföldi viszonylatban. Az 50 kr, 1 Ft és 3 Ft címletű bélyegek a nagyobb bérmentesítési díjak lerovásához készültek.

A 8 kr-ost a helyi ajánlott levél, a 15 kr-ost a távolsági ajánlott levél bérmentesítésére is gyakran használták. A 12 kr-os elvétve a távolsági ajánlott levelezőlapon, a 30 kr-os távolsági ajánlott-express levélen is előfordul, de ezek fő használati területe a szállítólevél volt.

A kocsipostai tarifát 1890 márciusától kezdve 20 Ft-ig kellett bélyegben leróni, a távírdai díjszabást pedig 50 Ft-ig, ezen értékek fölött készpénzbérmentesítés volt előírva.

1891 novemberétől a frankó és portódíjakat fel kellett jegyezni a szállítólevélre.

Táviratlapok, pénzeslevelek

1888-tól kezdve a táviratlapokat újra rányomott bélyeggel ellátott úrlapra kellett leróni. Erre a célra díjjegyes nyomtatványok jelentek meg 35 krajcáros benyomott bélyeggel, amellyel 5 szó díját is lerótták, további szavanként 2 krajcár volt a díjszabás.

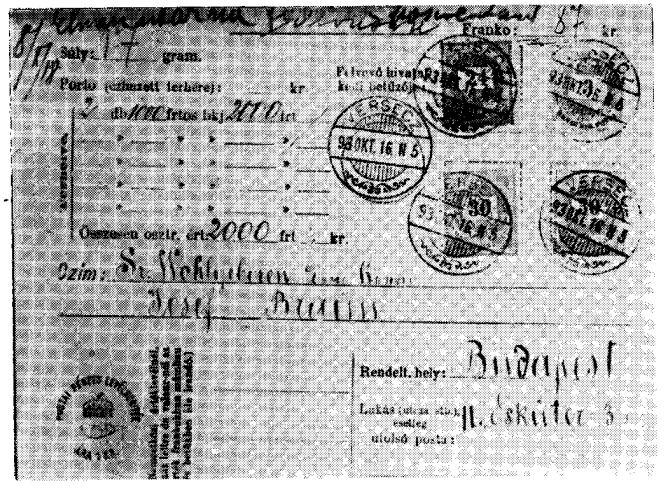
1891-ben változott a táviratlapok díjszabása és a benyomott bélyeg is. Rövid táviratok esetén olcsóbb lett a távirat, hosszú táviratok esetén pedig drágább. Az új táviratlapok 31 krajcár névértékűek voltak, ezzel 10 szó díját is lerótták, további szavanként 3 krajcárt kellett fizetni.

1888-tól kezdve a pénzeslevelekét is bélyeggel kellett bérmentesíteni. A pénzeslevelek számára erős borítékokat hoztak forgalomba 1 krajcáros áron.

Bérmentesítések újságbélyeggel

Az újságküldemények kedvezményes díjszabásban részesültek, 250 g-ig 1 kr, azon felül 100 g-onként további 1 kr, ha az újság vagy folyóirat havonta legalább egyszer jelent meg. Az ennél ritkábban megjelenő folyóiratok nyomtatványként voltak bérmentesíthetők. A külföldre küldött újságokat is nyomtatványként kezelték. De néha a folyóiratokat levélként bérmentesítették.

A hírlapmellékletek postai díjszabását 1884-ben sza-

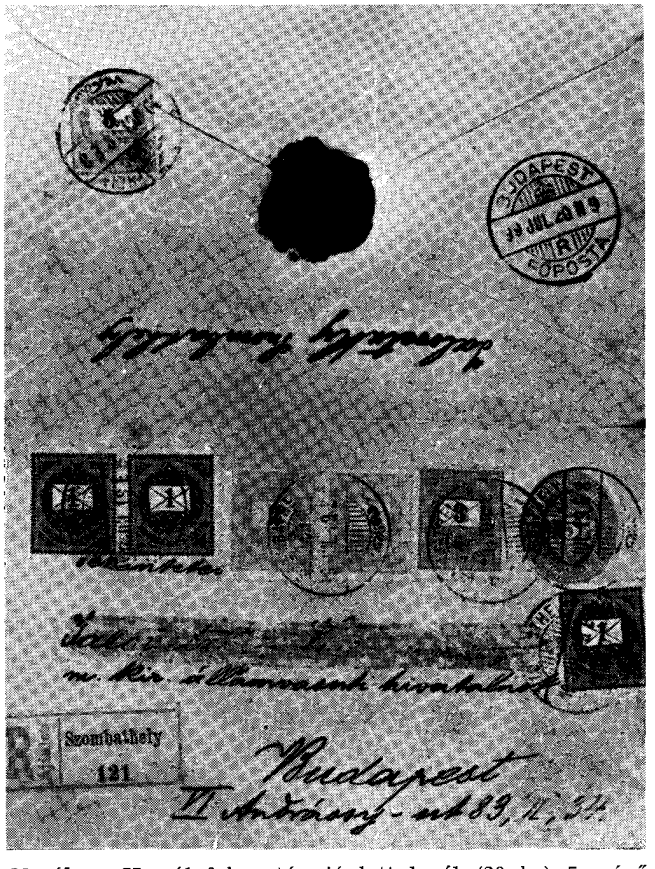

21. ábra: Pénzeslevél 87 kr bérmentesítéssel

bályozták, ez 25 g-onként 50 kr volt, 250 g felső súlyhatárig.

Az újságbélyeggel bérmentesített teljesek (újságszalagok, keresztkötések) viszonylag ritkák, részben talán azért, mert kedvezőtlen alakjuk miatt kellemetlen volt teljesként tárolni azokat, könnyen megsérültek. A fő ok azonban az volt, hogy ezeket teljesként nem is igen tették el, hanem vagy feltépték a címszalagot vagy a keresztkötést (ezáltal tönkretéve a bélyeget, sávot vagy tömböt), vagy — ha az ismeretségi körben bélyeggyűjtő volt — a küldeményen levő bélyeget leáztatták. Súlyosbította a helyzetet az a körülmény is, hogy folyóiratokra gyakran a bélyeggel ragasztották rá az újságszalagot és ezáltal a bélyeget sérülésnek tették ki.

Az újságküldemények nagyon kedvezményes díjszabása és a bélyegek leáztatása, illetve tönkretétele miatt alig maradt fenn összefüggő sávval vagy tömbbel bérmentesített újságszalag vagy keresztkötés. Ezzel szemben a leáztatott sávok és tömbök a levélbo-

22. ábra: II. súlyfokozatú ajánlott levél (20 kr) 5 színű bérmentesítése (5 kr-os díjjegy + 5 kr + 3 kr + 2 × 2 kr + 3 × 1 kr)

rítékrajzú bélyegek között viszonylag gyakoriak, főleg az 1874-es és az 1881-es kiadásnál, az 1898-asnál már ritkábbak, az 1899-es kiadásnál nagyon ritkák. Ez utóbbinál az alapbélyeg viszonylagos ritkasága és papírjának sérülékenysége is jelentősen hozzájárul az összefüggések ritka voltához.

Színes bérmentesítések

A bérmentesítésekhez használt, ugyanazon bélyegkiadáshoz tartozó bélyegeket olykor olyan kombinációban ragasztották a küldeményekre, hogy egy küldeményre többféle címlet (névértékű és színű bélyeg) került. Ezeket a több címletből álló bérmentesítéseket színes bérmentesítéseknek nevezzük.

A színes bérmentesítések okmányszerű bérmentesítéseknél gyakoribbak, ezért ezeknél csak 4 színtől kezdve tekinthetjük fokozottan értékeseknek a színes bérmentesítéseket, míg a levélszerű bérmentesítéseknél már három színtől kezdve értékelhetjük fokozottan azokat.

Színes bérmentesítéseket mutatnak a 20., 23. és 24. ábrák.

A díjjegyes értékcikkek (a szállítólevelek kivételével), külön színt (címletet) jelentenek a vegyes bérmentesítés szempontjából, azaz itt az azonos címlet (pl. az 5 kr-os díjjegyes boríték benyomott bélyege és az 5 kr-os bélyeg) nem vehető azonos színnek, mindkettő *külön színt jelent.*

A két szín egyik küldeményfajtánál sem különösebben ritka, a három szín levélszerű bérmentesítéseknél már ritkának számít, okmányszerű bérmentesítéseknél (táviratlap, szállítólevél stb.) azonban nem. *Négy vagy több szín már minden küldeményfajtánál ritka.*

Többes bérmentesítések

A részben vagy kizárólag több azonos bélyeggel való bérmentesítést többes bérmentesítésnek nevezzük. Ezek egyrészt az összefüggő példányok alkalmazása, másrészt a már kézben levő címletek könnyebb kezelése miatt viszonylag gyakoriak. A nagyobb névértékű okmányszerű bérmentesítéseknél előforduló egészen szélsőséges esetek itt is fokozottan megbecsülendők. (16. ábra)

Különböző kiadású (pl. 1874 és 1881) bélyegekkel bérmentesített küldemények bérmentesítését vegyes bérmentesítésnek nevezzük. Az 1874-es kiadású levélborítékrajzú bélyegek és az 1871-es kiadású réznyomatos bélyegek közötti vegyes bérmentesítések értékelése is megtörtént már [4], sőt régebben az 1899-es levélborítékrajzú és 1900-as kiadású turulos bélyegek közötti vegyes bérmentesítésre is történt értékelés (pl. [5]).

Az egyes levélborítékrajzú kiadások közötti vegyes bérmentesítésekre azonban nemcsak értékelés, hanem még utalás is alig történt, pedig ezen kiadások közötti vegyes bérmentesítések nagyon sokrétűek, gyakoriak és nagyon ritkák is akadnak közöttük.

A vegyes bérmentesítések értékeléséhez tekintetbe kell venni, hogy az egyes kiadások között mekkora együttfutási idő lehetséges. Ha az együttfutás ideje rövid, akkor a vegyes bérmentesítés előfordulása ritkább és így a vegyes bérmentesítés fokozottan értékes, ha viszont sokáig futottak együtt, akkor gyakori és kevésbé értékes.

Az 1874-es (vízjel nélküli) és 1881-es (vízjeles) színesszámú kiadások között a posta nem tett különbséget, az 1874-es kiadás felhasználása után vették használatba az 1881-es kiadást. Az együttfutási idő viszonylag rövid, néhány hónap, 1882-ben már alig használták az 1874-es vízjel nélküli kiadás bélyegeit. Az együttfutási idő alatt fogazógép változás is volt, ekkor voltak használatban a ritkább vegyesfogazatú bélyegek, amelyeket — mint értékesebbeket — zömmel leáztattak. Így viszonylag kevés vegyes bérmentesítés maradt meg 1874-es és 1881-es bélyegekkel, ezek értékeseknek tekinthetők. Fokozottan ritkák — mint mindig — az azonos címletek közötti vegyes bérmentesítések.

Egészen eltérő az 1881-es (színesszámú) és 1888-as (feketeszámú) bélyegkiadások közötti vegyes bérmentesítések esete. Az első feketeszámú bélyegek 1888 jú-

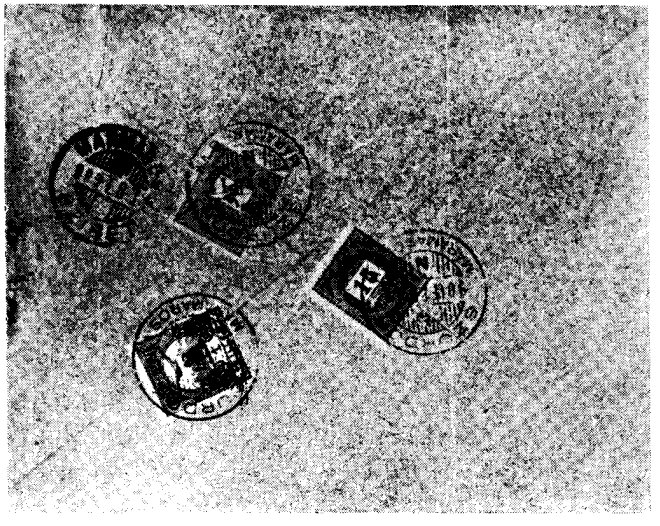

23. ábra: Táviratlap vonalfogazatú ($11^1/_2$) és hosszúra fogazott fésűsfogazatú) 12: 11 $^3/_4$ 1 kr-os bélyegekkel

niusában jelentek meg 1, 8, 12, 15, 24, 30, 50 krajcáros, valamint 1 és 3 forintos címletben, és az addig forgalomban levő színesszámú 2, 3, 5, 10 és 20 krajcárossal együtt voltak használatban. 1890-től a 2, 3 és 10 krajcáros nyomólemeze megváltozott második típusúra.

A színesszámú, réznyomatú 5 kr-os helyett 1891 júliusában új, három fázisban nyomott feketeszámú 5 kr-os jelent meg, de a színesszámú is érvényes maradt 1900 szeptember 30-ig. E két azonos címletű bélyeg közötti vegyesbérmentesítés, mint minden azonos címlet közötti vegyesbérmentesítés, nagyon ritka.

A feketeszámú (kr vízjelű) bélyegek utolsó címleteit 1898 januárjában adták ki, 2, 3, 10 és 20 kr-os névértékben, ezekkel vált az 1888-as kiadású bélyegsorozat teljessé. A színesszámú bélyegek, elvileg a vízjel nélküliek is, továbbra is érvényesek maradtak 1900 szeptember 30-ig, de az újabb kibocsátások már csak fekete számmal történtek, 1898 augusztusától a II-es korona vízjellel, 1899 augusztusától pedig a III-as ko-

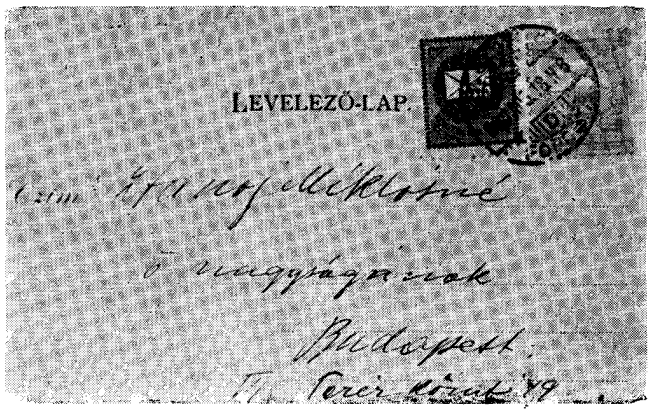

24. ábra: Három különböző kiadású bélyeg (1898-as 15 kr-os, 1899-es 2 kr-os és 1 filléres turulos) egy levélen

rona vízjellel bocsátották ki a bélyegeket, a vízjelváltozást a posta nem közölte.

A $11^1/_2$-es sorfogazógépeket 1890 után csak kivételesen, kisegítésképpen alkalmazták, ezért az 1890 után kiadott kr vízjelű címletek (5, 2, 3, 10 és 20 kr) sorfogazatú példányai, valamint az összes II és III vízjelű sorfogazatú bélyegek ritkábbak, mint a fésűsfogazatúak (a III vízjelű 8 kr-os kivételével), esetenként nagyon ritkák, így a velük bérmentesített küldemények is kivételes ritkaságok, ha egyáltalán előfordulnak, mert ezen bélyegeket is, mint értékesebbeket, sajnos leáztatták.

A színesszámú 5 kr-os tehát 1888-tól 1891-ig, 3 évig futott együtt a feketeszámú bélyegekkel; a színesszámú I típusú 2, 3 és 10 kr-os zömmel 1888-tól 1890-ig; a II típusú 2, 3 és 10 kr-os 1890-től 1898-ig, tehát nyolc évig; a színesszámú 20 kr-os pedig 1888-tól 1898-ig,

25. ábra: Azonos névértékű (1 kr = 2 fillér) bélyegekkel bérmentesített levelezőlap

tehát 10 évig volt a feketeszámú bélyegekkel együtt forgalomban, sőt a színesszámú bélyegek 1900 szeptember 30-ig érvényesek voltak. Így az 1881-es és 1888-as kiadású címletek közötti (színes és kr vízjelű feketeszámú) bélyegekkel bérmentesített küldemények, bár tagadhatatlanul „vegyes" bérmentesítések, mégis gyakoriságuk miatt nem értékelhetők vegyes bérmentesítésképpen. Kivételnek tekinthetők az azonos címletek közötti vegyes bérmentesítések (tehát pl. színesszámú 2 kr-os és feketeszámú kr vízjelű 2 kr-os), amelyek viszont igen ritkák és ennek megfelelően értékesek és felárazhatók. Az ugyanazon kiadás pl. színesszámú I és II típusú bélyegeinek azonos címletei, vagy az azonos típusú, de eltérő fogazatú (vonal vagy fésűs; illetve a gyakori $11^1/_2$-es vonal és vegyes vonalfogazatú) bélyegek közötti *azonos címletű* vegyes bérmentesítések hasonlóképpen ritkák.

A színesszámú és a II. vagy III. vízjelű feketeszámú együttes felhasználások minden esetben, eltérő címletek esetén is vegyes bérmentesítést jelentenek és ennek megfelelően értékelhetők. Vegyes bérmentesítést jelent a feketeszámú I + II vagy II + III, esetleg I és III vízjelű feketeszámú bélyegek együttes előfordulása is. Az azonos címletű bélyegek közötti vegyes bérmentesítés természetesen ekkor is aránytalanul ritkább és értékesebb. Még ritkább három különböző kiadású bélyeg egy küldeményen való előfordulása, 4 kiadású bélyeg közötti vegyes bérmentesítésről e cikk szerzője nem tud.

Az egy, illetve két fázisban nyomott 1 kr-osok közötti vegyes bérmentesítés nagyon rika és értékes.

1900 január 1-én forgalomba kerültek a korona—fillér értékjelzésű turulos bélyegek, és kilenc hónapig együtt voltak érvényben a forint—krajcár értékjelzésű levélrajzú bélyegekkel. A krajcáros és turulos bélyegek együttes felhasználásai a vegyes bérmentesítések egy különleges fajtáját (pénznemváltás) alkotják, amelyek között egyes párosítások nagyon ritkák. Különösen ritkák az azonos névértékű bélyegek vegyes bérmentesítései (1 krajcár 2 fillérnek, illetve 1 forint 2 koronának felelt meg). A színesszámú krajcáros és turulos bélyegek közötti vegyes bérmentesítés igen nagy ritkaság.

IRODALOM:

1. Magyar Bélyegek Monográfiája. III. kötet.
2. Postai és Távírdai Rendeletek Tára. 1874—1900 kötetek.
3. Dr. Makkai László: Magyar portóbélyeg. Filatéliai Szemle 1978. november.
4. Madarász Gyula: Bélyegkatalógus (1971).
5. Magyar Bélyegek Katalógusa. Kilencedik kiadás. 1960.

Index

All publications of this number deal with the frankings which is a branch of collecting becoming very popular among philatelists.

1 *Gábor Visnyovszki: The collecting of frankings.*

The author gives a general survey illustrating it with many examples. After dealing with the basic literature an analysis is given of the principles of collecting and the components of frankings, as well as the possibilities of various elaboration are specified. Collecting is studied from the point of view of the use of stamps, and as far as possible a differentiation is made between service and memorial stamps emphasizing the proper use as primary condition. Upon this consideration the author is differentiating a classic — before 1914 — and a modern period — after 1914 — stressing the richness and unexploredness of the latter. Finally the various points of view of evaluation are discussed.

2 *László Pákozdi: Paying the postage regulations of 1817.*

Detailed description of the paying the postage regulations of 1817, which is indispensable for both the collectors of pre-philatelic envelopes and the philatelists interested in the history of the post. In addition it is a very instructive lecture for all collectors of cancellation.

3 *István Harkányi: Frankings of Kreuzer stamps imprinted on envelopes.*

Summary of more than 25 years of use of Kreuzer stamps with coloured and black numbering, from the point of view of cancellation. The author is dealing with postal tariff according to the type of consignment, following their chronological changes in a tabular form easy to survey. The figures illustrate the variety of paying the postage combinations and the most interesting feature of this branch of collecting. This study with its documentary content will be not only an indispensable aid for collectors of Kreuzer stamps imprinted on envelopes, but by exploring the causes of changes in individual tariff it is reflecting also several connections of the period 1874/1900.

Sommaire

Les trois articles publiés dans ce numéro traitent d'une branche du collectionnement de plus en plus populaire dans les milieux philatéliques, celle des affranchissements.

1 *Le collectionnement des affranchissements, par Gábor Visnyovszki.*

Dans cet article illustré de nombreux exemples, son auteur traite d'une façon d'ensemble le sujet en question. Il s'étend sur le côté littéraire analysant le principe de ce collectionnement et énumérant ensuite les facteurs des affranchissements et les différentes possibilités de les traiter. L'auteur examine la question du point de vue du collectionnement des timbres en faisant distinction — chaque fois que cela est possible — entre les timbres de circulation et ceux occasionnels, soulignant comme exigence de base, leur application spéciale. C'est aussi en partant de ce raisonnement qu'il différencie les classiques d'avant 1914, des timbres de l'époque moderne d'après 1914, en faisant ressortir la richesse de ce domaine resté à ce jour inexploré. Dans sa dernière partie l'article examine les différents points de vue de l'appréciation du problème.

2 *Réglement de 1817 sur l'affranchissement, par László Pákozdi.*

Cet article fait connaitre en détail le réglement sur les affranchissements en vigueur en 1817, dont la connaissance est indispensable aussi bien à tout philatéliste s'occupant du collectionnement des lettres préphilatéliques ou de l'histoire postale, qu'aux collectionneurs s'occupant des affranchissements postaux.

3 *Les affranchissements des timbres de valeur en Kreuzers avec dessin d'enveloppe, par István Harkányi.*

Cet article donne un aperçu au point de vue de l'affranchissement au cours de leur utilisation pendant plus de vingt cinq ans des timbres de différentes valeurs de Kreuzers avec chiffres en couleur et en noir. L'auteur présente sous forme d'un tableau la tarification des différents envois et les changements chronologiques survenus dans ce domaine. Les illustrations font voir clairement les combinaisons appliquées dans ces affranchissements. Cet article présente un grand intérêt pour les collectionneurs de timbres de différentes valeurs de Kreuzers à dessin d'enveloppe non seulement par sa documentation, mais aussi par les éclaircissements qu'il contient sur les différents rapports concernant les changements survenus dans certains tarifs de l'époque 1874—1900.

Ára: 24,— Ft.

Inhaltsverzeichnis

Alle Veröffentlichungen dieser Nummer befassen sich mit der Frankaturen, ein Sammelgebiet, welches unter den Philatelisten eine zunehmende Popularität geniesst.

1 Gábor Visnyovszki: Über die Sammlung der Frankaturen.

In seinem Aufsatz gibt er eine allgemeine Übersicht und illustriert dies mit zahlreichen Beispielen. Nach den Literaturgrundlagen analysiert er die Grundsätze des Sammelns und führt die Komponente der Frankaturen, sowie die Möglichkeiten der verschiedenen Aufarbeitungen an. Aus Sicht der Briefmarkenbenützung untersucht der Verfasser das Sammeln und — falls dies möglich ist — unterscheidet er Frei- und Sondermarken und betont den bestimmungsgemässen Gebrauch als primäre Forderung. Aus dieser Überlegung unterscheidet er eine klassische — vor 1914 — und eine moderne Periode — nach 1914 — und unterstreicht den Reichtum, die Unaufgeschlossenheit letzterer. Abschliessend bespricht der Verfasser die verschiedenen Gesichtspunkte der Auswertung.

2 László Pákozdi: Tarifvorschriften von 1817.

In diesem Artikel werden die Tarifvorschriften von 1817 eingehend besprochen. Dies ist für Sammler vorphilatelistischer Briefe und für Philatelisten, die sich mit der Postgeschichte befassen unentbehrlich, aber auch für alle Sammler von Frankaturen eine lehrreiche Lektüre.

3 István Harkányi: Frankaturen der auf Briefkuvert eingedruckten Kreuzermarken.

Die über 25 jährige Verwendungsperiode der Kreuzermarken mit farbigen und schwarzen Wertzeichen wird aus Sicht der Frankatur zusammengefasst. Der Verfasser bespricht den Gebührentarif nach Sendungstypen und verfolgt die chronologischen Änderungen in übersichtlicher tabellarischer Form. Die Abbildungen illustrieren die Mannigfaltigkeit der Frankaturkombinationen und die hochinteressante Eigenartigkeit dieses Sammelgebietes. Mit seinem datenmässigen Inhalt dürfte dieser Aufsatz ein unentbehrliches Hilfsmittel für Sammler der auf Briefkuvert eingedruckten Kreuzermarken sein, dabei wird durch die Erschliessung der Ursachen einzelner Tarifänderungen zahlreiche Zusammenhänge der Periode 1874—1900 erklärt.

СОДЕРЖАНИЕ

Все три статьи этого номера занимаются франкировкой, самой популярной отраслью филателистов.

1 Габор Вишневски: О коллекцировании франкировок

В статьи находатся много иллюстраций, в общем показывает марки для франкировки Она остонавливается на литературных основах, анализирует принципы коллекцирования, перечисляет возможности переработки. Со стороны использования марок автор отличает служебные и юбилейные марки, он подчеркивает нормальное использование. В соответствии вышесказанных автор различает эпоху до 1914, классическую и эпоху после 1914, современную. Он подчеркивает богатство и невскрытность современной эпохи. Последняя часть статьи говорит о разных точках зрения оценки.

2 Ласло Пакозды: Правило франкировки в 1817.

Статья описывает подробно правило франкирования в 1817-у, которая является поучительной для всех филателистов занимающихся франкированием. Статья является необходимой для филателистов собирающихся письма перед марками и для тех, которые занимаются историей почты.

3 Иштван Харканьи: Франкировки крайцеровых марок рисункой конверта

Статья дает суммирование времени использования цветных и черных крайцеровых марок за 25 лет с точки зрения франкировки. Автор в форме таблицы показывает ставки по типу посылок последуя их изменений по времени. Рисунки очень выразительны показывают различность комбинаций франкировок и обращают внимание филателистов на замечательность этой отрасли филателии. Статья интересна и полезна для коллекционеров из-за данных перечисленных, зато она анализируя причины изменения тарифа и освещает соотношение эпохи 1874—1900.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 79.1221 Ságvári Nyomda, Budapest